

CONCETTA LA MAZZA

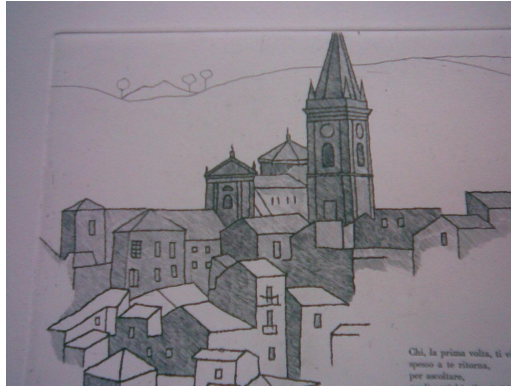
Iza plavog neba

Biografija

Concetta La Mazza rođena je u Novara di Sicilia 1936. kao najstarija kćer i Domenica La Mazze i Terese Correnti. Godine 1950, nakon muškog razdoblja "povjeravanja" teti po majci, pridružila se roditeljima u Domodossoli, gdje i danas živi zajedno sa svojim suprugom Giuseppeom. Ima troje djece: Armanda, Luciana i Danielu. Nedavno mu se u um uvukla silna želja da se prisjeti svog djetinjstva u Novari i evocira anegdote ovog intimnog, osobnog dnevnika, ali punog anegdota i referenci na okolinu tog doba: grad, selo, ljudi, navike, tradicije toga kraja u mračnim godinama Drugog svjetskog rata.

Iskonska energija pisanja

Malena Concetta je povjerena svojim ujacima i nevoljko je prisiljena živjeti u Castrangeji u kolibi daleko od grada i svojih drugova. Tako putuje svojom osobnom Via Crucis u samo i tijekom teških godina rata izme u gladi, neznanja o vremenu, praznovjerja i zlostavljanja. Nakon rata neizbježno iseljavanje i prirodno težak po etak na sjeveru.

Sve je to ispri ano o ima djevoj ice koja se u sje anju vra a na faze svog odrastanja i koja nam s iznena uju om svježinom i suptilnom niti ironije vra a užitak itanja - kona no - jedne emblemati ne pri e naše obiteljske zajednice, sposobna duboko ganuti i koja pripada svakome od nas.

U ovom kratkom romanu Concette La Mazze pisanje ruši svako pravilo i vra a se svojim izvorima, oslobo eno bilo kakvog formalnog shematizma, vo eno tajanstvenom unutarnjom vitalnoš u, ono postaje bijesna rijeka koja sve preplavljuje, ono je olujna kiša duše.

Likovi ujaka, Antonia i Michelea, nezaboravni su, baš kao što slika Novare ostaje jednako velikodušna, obavijaju a i slatka koliko je oštra i tvrda.

Kona no, težak prijelaz u adolescenciju kada se doga a ono nepopravljivo, ali mala Concetta se ne predaje tragi noj sudbini, zahvaljuju i svojoj hrabrosti i nepokolebljivoj nadi u budu nost, zahvaljuju i svojim o ima koje su bile u stanju pogledati... preko neba plavo!

NINO BELVEDERE

"Za mene su po ele muke. Bio je vjerojatno vru dan, po elo je ljeto 1938, imao sam dvije godine i teta je došla po mene. U platnenu torbu stavila je bluzu i dva para ga ica, a onda sam nesvjesna svega izašla iz ku e. Bio sam tako mali da nisam mogao shvatiti da e moj Via Crucis zapo eti tog dana."

Iza plavog neba

Prvo poglavlje - O inški dom

Do sada je to stara nenaseljena ruševina, ugušena pau inom i izgrizena moljcima, ali prije mnogo vremena, u Novari, gradu koji leži pod veli anstvenom tvr avom na planinama Messina, u jednoj uli ici u etvrti Engia bila je ku a blizu fontana. Ulazna vrata otvarala su se na unutarnje stubište koje je vodilo na prvi kat gdje se nalazila sobica s daskama: bila je to spava a soba. Popeli ste se gore i tamo je bila kuhinja, ako se to tako može nazvati. U jednom uglu nalazila se kamena plo a na kojoj se ložila vatra i željezni tronožac koji je služio za držanje lonca s tjesteninom. Nasuprot, na mrklom zidu vise drvena lopata, dva sita, jedno malo i jedno veliko, pe za pe enje kruha, s jedne

strane polutrula škrinja, stol, dva "furrizza" i neka klimava stolica. Napokon je tu bila soba, s malim balkonom koji je gledao na ulicu, u kojoj je bio samo jedan krevet. Ta rupa bila je kraljevina u kojoj je živio njegov djed, koji je ostao udovac 1934. Ispod stepenica napravljen je kameni zahod s drvenim poklopcem. Budući da nema kanalizacije, ova je sigurno služila za ublažavanje smrada koji se širio. Naravno, kuća nije imala tekuću vodu i struju, pogodnosti koje ni baruni nisu imali u to doba. Sa strane su bila drvena vrata koja su vodila u gredu gdje su kokoši sjedile na drvu.

U ovom kutu, izvan ovoga svijeta, živjela je moja majka, koja je bila krojačica, zajedno s mojim djedom, dva brata i sestra, svi stariji od nje, bili su udani i također su živjeli u Novari. Moja majka je bila plava, mršava, vrlo krhke građe, imala je vrlo nježne crte lica, a na njenom licu, bijelom poput mlijeka, najviše su se pojavila dva velika plava oka, gotovo uvijek uplašena i tužna. Možda je iznenadna smrt njezine majke, kad su joj bile dvadeset i četiri godine, bila uzrok njezine fizičke i moralne slabosti.

Nekoliko godina nakon bakine smrti, moja majka je, zahvaljujući intervenciji jedne od svojih kuma, upoznala svog šarmantnog princa. Moj je otac pripadao plemićkoj obitelji iz Badiavecchie, koja je držala krmu s prodavaonicom duhana i prehrambenih proizvoda. Bila je to obitelj vrijednih radnika, a moj otac je bio muškarac, po svemu sudeći, vrlo zgodan, visok, tamnopus, samouvjeren i poduzetan. Živio je u zaseoku daleko od grada: pješice, dobrim korakom, stigao je za pola sata. Njegov je otac teglio drveni ugljen. Majka je bila dinamična žena, ujutro je s mazgom išla u Novaru kupiti namirnice koje je opskrbljivala u gradu: duhan, sol i jestivo. Uvijek se elegantno odijevao s velikim crnim šalom oko vrata, kupovao je i novine kako bi informirao kupce. Bila je to jedina trgovina u zaseoku i

blagostanja u toj kući, iako je bilo osam usta za hraniti, nije nedostajalo.

Kasno navečer razmetljivo bi pomogao svojim dosad pripitim posjetiteljima - i svom novom aniku - razrijeđivši vino obojenom sodom. Budući da djeca ne nasljeđuju uvijek posao svojih roditelja, moj je otac izumio postolarski zanat. Nakon nekoliko mjeseci zaruka, moji otac i majka, nakon vjenčanja, otišli su svitati ljubavno gnijezdo u kuću u kraj fontane u četvrti Engia. To noć devet mjeseci kasnije stigla sam na ovaj svijet i, prema svetom južnja kom običaju, dobila sam ime po svojoj baki po ocu, Concetta. Unato svojim nježnim godinama imala sam tamnu i naboranu kožu, uvijek sam plakala. Djed me, pošto nismo imali kolijevke, bio prisiljen ljuljati po cijele dane u naručju, no u sam spavala u velikom krevetu s tatom i mamom. Po svemu sudeći bila sam jako ružna i nepodnošljiva. Nekoliko mjeseci kasnije, budući da je u zemlji bilo malo posla, moj je otac odlučio oti raditi na Sardiniju. Kad je otišao na drugi otok, ostavio je majku s uplakanom bebom i još jednim stvorenjem koje se ritalo u njezinoj utrobi.

Kad sam imao dvadeset mjeseci rodila mi se sestra Rosa. Ime je dobio po baki po majci. Za razliku od Concette, Rosa je - opet prema mojoj majci - bila lijepa, bijele i ružičaste puti, smeđe kose koja je uokvirivala skladno lice ukrašeno s dva lijepa plava oka: cvijet, kao i njeno ime! Toliko da su je mama, kad je s Rosom u naručju otišla na fontanu po vodu, prijateljice pitale kako je moguće da rodi dvije potpuno različite kćeri. - Chista cà, Rusina, sì ch'ievi billicchia, ma l'otra... - Ova, Rosina, da je lijepa, ali ona druga... rekli su prijatelji s grimasom. U me u vremenu sam u ovoj situaciji nastavio biti nelagodan, kao da sam slutio svoju kušnju, koju sam, hvala Bogu, podnio, iako ne rezignirano.

Da ispričam ostatak priče, prvo vas moram upoznati sa svojom

tetom Antonijom, ukratko, zì 'Ntuoia. Ona je bila starija sestra moje majke, između njih dvije bilo je sedamnaest godina razlike. Bila je to niska, punašna žena, prljave kose koja joj je padala preko oči. Njegovo zapušteno lice izgledalo je starije nego što je zapravo bio, a njegovu praznom pogledu bilo je toliko poniženja. U dobi od dvadeset godina, tada za udaju, udala se za svog prvog rođaka, koji se upravo vratio s posla u tunelu Sempione, koji je bio udovac i imao je trogodišnjeg sina. Taj uvijek, moj ujak Michele, zì Micheri, bio je nizak uvijek i izgledao je kao plebejska kopija kralja Vittoria Emanuela III, živio je u kući koju je posjedovao u ulici grada koja je bila vrlo karakteristična po stepenicama širokim gotovo dva metra. Bila je to lijepa kuća. U prizemlju se nalazila stolarska radionica s velikim središnjim pultom sa škripcem, dva zidna ormara u kojima je držao rašpe, dlijeta, gletove, žlijbove i svrdla, tokarski stroj za zaobljenje nogu stolova koje je sastavljao, a za oštrenje blanja i oštrice, pećna drva s posudom za ukapljivanje ljepila, posvuda nagomilane daske, nekoliko pila zakačenih za zid, neke srećonoše kao što su potkove, kozji rogovi i kornjane kože, ukratko jedno od onih mjesta koja sada pripadaju samo svijetu snova.

Drvene stepenice vodile su na prvi kat, gdje su bile dvije prostrane sobe s keramičkim pločicama, luksuzom u ono doba, kredencem koju je napravio moj ujak, sofom, stolom i nekoliko stolica ispletenih rafijom, nekom vrstom konopa od povrća. S balkona koji gleda na ulicu sredinom kolovoza, kad se procesija Velike Gospe uspinjala prema opatiji, bilo je moguće dotaknuti rukom okrunjenu Gospinu glavu. S druge strane, s drugog kata mogli ste vidjeti Rocca Salvatesta, a nasuprot, kroz pukotinu između kuća, mogli ste se diviti prekrasnom krajoliku planina koje su se postupno širile iza, iza plavog neba, sve dok niste stigli do mora gdje, pogotovo u hladnim proljetnim danima kada nije bilo

magle, mogao se vidjeti Vulcano na rubu horizonta, a zatim Lipari, Stromboli i svi ostali otoci: prirodni spektakl, svjetlucaća šarena razglednica.

Drugim stepenicama se penjalo na prvi kat, gdje su bile kuhinja i spavaća soba, prva je bila vrlo prostrana i opremljena peć i na drva za kruh i peć i od lijevanog željeza za kuhanje. Bila je to nedvojbeno lijepa kuća, osim neugodnosti kuhinje bez sudopera s odvodom za obavljanje bitnijih kućanskih poslova. U ono doba neke su pogodnosti još bile nezamislive. U stvari, voda se uzimala iz javne cisternice u litri cinka i zatim nosila na drugi kat gdje se izlijevala u veliki bazen od terakote za pranje posuđa. Budući da nije bilo odvoda iz umivaonika, voda iz umivaonika vraćena je u prizemlje i ispuštena u WC. Za ženu je to bio vrlo naporan posao. Servilno i ponižavajuće stanje, na granici svake ljudske izdržljivosti, doseglo je vrhunac u vrijeme veče kada je teta Antonija, iz poštovanja prema suprugu, morala jesti iz istog tanjura na kojem je i on prije jeo, a možda je kum i ponovio ista stvar, ali nemam određeno sjećanje na ovo.

Ujak Michele bio je mrk i mrzovoljan uvijek, koliko radnik koliko i budala, umjesto srca imao je malj od pješčenjaka. U njegovim očima nikada nisam vidio tračak nježnosti ili suosjećanja prema drugima. Izdvojila je tetku kod kuće da joj služi uva sina, morala je pripremati hranu, biti mu služavka i uvijek govoriti da, da, da. Nije smio ni pogledati na balkon inače bi bilo problema, a gotovo svaku večer nakon posla odlazio je s prijateljima u konobu napiti se.

Vraćao bi se kući teturajući, moker od znoja i smrdljivog daha u kojem je bilo nemoguće biti u blizini. Umjesto toga, moja ga je teta, kraj uljanice, čekala do kasno u noć, a da nije ni jela. Kad bi se mali kralj vratio - često nije imao snage ni da se popne uz stepenice - iscrpljen, ostavio bi se na prašnjavom radnom stolu i

ostao ondje cijelu noć da se otriježni. Unato svemu, teta Antonija ga je ogrnula kaputom i s ljubavlju sjela uz njega da ga čuva do jutra. Tako su godine prolazile, a u zamjenu za toliku predanost nije mogla oti i ni u posjet rodbini kako bi izbjegla scene. On, ljubomoran, sitni av i prepotentan, otišao joj je kupiti konac za krpanje, češljeve, kope i drugo, kako bi je spriječio da izađe iz kuće. Kad su bili pozvani na svadbu, ujak Michele nije se vratio kući do posljednjeg trenutka, a teta Antonia nije mogla i sama dok rodbina nije uspjela ući u trag njezinu mužu. Tu i tamo su ga uspjeli uvjeriti, ponekad je stigao na vrijeme, ali je onda, usred zabave, nestao, a teta Antonia se razočarana i nezadovoljna vratila kući nitavu moguću. S vremenom je skupljala gorčinu i tugu, nije se mogla nikome oduškariti jer je bila izolirana, bila je žrtva strašnih glavobolja i zubobolja koje su je mučile cijelim tjednima.

Jednog dana susjed, tako dobar i pobožan, nazvao je zio Michelea i predbacio mu zbog svih maltretiranja kojima je nanio njegovu ženu: - Trebaš se sramiti - vrisnula je na njega - što takvu ženu tjeraš na patnju... Antonia treba izaći malo na zrak, ne moraš je segregirati doma, neka izlazi van, ide na misu, ide kod rodbine, kao i svi kršćani. Prije svega treba hodati, samo će tako glavobolja nestati... - susjed je napravio kratku pauzu, pa nastavio: - Manje od sat vremena odavde, stazom za mazge, imamo zemlje. I mala kućica vrlo skromna s kuhinjom pod krovom i još jednom blago vlažnom prostorijom koja se ljeti može koristiti kao spavaća soba. U ovoj zemlji ima zasada lješnjaka, smokava, mandarina, mušmula, vinove loze, zizola, jabuka, krušaka, maslina, ukratko, svega dobra.

Kao što znate, nakon bratove smrti, moram čuvati tetku i više ne mogu brinuti o selu, pa sam ga mislio prodati. Zašto ga ne kupite? Tako bi vaša žena mogla udahnuti svježeg zraka... Ujak

Michele je u početku oklijevao, ali je onda otišao k njoj i čak se uvjerio da ju kupi. U kratkom vremenu ugovor je sklopljen i vlasništvo je postalo njegovo. Tako je imitator Vittorija Emanuela III, sve lukaviji i podmukliji, predložio teti Antoniji: - naučit ćeš brati smokve i sušiti ih. Kada budete morali oprati svoju odjeću, otiđete do rijeke i dobiti vodu koja vam je potrebna za piće i kuhanje tako što ćete iskopati rupu u pijesku kako biste je proistili. Mogli bismo se povući i živjeti na selu: Raditi u kao stolar za obitelji koje žive u obližnjim zaseocima San Basilio, Vallancazza, Badiavecchia i Piano Vigna. Bit će neugodno zimi kad rijeka nabuja vodom, ali svladat ćete tu prepreku. Vi ćete, s druge strane, moći uživati u prirodi. Spuštena pogleda, teta Antonija je još jednom uinila kako joj je naređeno: - Cuomu tu voi, eu fazzu - Kako hoćeš, uinit ćete, poslušno je odgovorila jadnica.

Drugo poglavlje - Izvan ovog svijeta

U rano proljeće 1936. godine, siromašna žena i ujak Micheri preselili su se u Castrangeju, na selu, blizu korita potoka. U raznim zaseocima Badiavecchia, San Basilio i Vallancazza proširio se glas da je u svakom slučaju dostupan i ljudi su ga zvali za posao. U to je vrijeme postojao običaj, iako se to danas može činiti čudnim, da kada su trebali stol, prozor, vrata ili ormar, pozvali su stolara i ugostili ga u svom domu: improvizirali radni stol i osigurali potrebno drvo. Ujak Michele donio je alat i ostao na gradilištu dok posao nije bio dovršen.

Zvali su ga da posječe stablo i ostavili ga da se suši par godina. Deblo stabla zatim je postavljeno na zid. Stolar je držao pilu odozgo, a pomoćnik ispod: "Serra serra mastro dascio che dumŁ fagimmo a cascia" (Pila je pila o veliki majstore da ćemo sutra napraviti škrinju).

Deblo je bilo postavljeno na zid. Ogromnom pilom dobivali su stolove i njima gradili prozore, krevete, ormare. Da bi obavio ovaj posao, ustajao je u 4 i krenuo s rancem i peglama. Kad je stigao kući, kupci su ga ponudili svježim pomuzenim mlijekom s lukom i štrucom kruha. U podne tanjur tjestenine i komad sira. U sumrak je prestao raditi i dali su mu doma i kruh kao prvu kaparu prije

podmirivanja ra una u nedjelju u Novari.

Prošlo je nekoliko godina i njegov sin, Turillu, odrastao je i iz prve ruke shvatio da ni za što na svijetu ne namjerava ostatak života provesti izoliran na selu. Izu io je o ev zanat, ali se želio specijalizirati i postati stolar. Uspio je uvjeriti oca da ga pošalje u grad gdje je postojala mogu nost u enja te umjetnosti. Preselio se u Cataniju i nakon dvije godine naukovanja postao je vrlo dobar, osje ao se spremnim za taj posao, a budu i da mu je bilo devetnaest godina, mislio je da je došlo vrijeme da osnuje vlastitu obitelj. Godinama je poznavao pastirovu k eri i odlu io se oženiti, ali to je išlo protiv volje Zi Micherija koji bi želio da se njegov sin oženi ženom njegove kaste. U ono doba, nevjerojatno, ali bilo je ovako: da se obrtnik oženi pastirskom k eri bila je velika sramota. Iznenada je došlo do velikog sukoba izme u oca i sina koji je nagnao Turillua da se definitivno odvoji od oca i ma ehe. S novom obitelji napustio je zemlju i preselio se u Como gdje je svojim radom stekao veliko bogatstvo.

Ujaci nisu imali djece, pa su Turilluovim odlaskom zauvijek ostali sami. Najviše je zbog te izolacije patila teta Antonija koja je cijeli dan razgovarala s pticama, mušicama i komarcima koji su zujali oko nje. U toj pe ini na selu nije imao priliku ni s kim razgovarati. Samo u povodu važnih blagdana poput Boži a, Uskrsa ili blagdana Gospe Assunta sredinom kolovoza imao je priliku oti i na selo posjetiti svoju majku. Tijekom jednog od tih posjeta, nakon što se dugo žalila na svoje stanje, predložila je svojoj sestri: - Draga Tereza, primijetila sam da imaš previše problema s dvije djevoj ice, povjeri Concettu meni pa eš biti slobodnija posveti se malenom. Odvest u je na selo gdje je ljepši zrak i u init u joj dobro - Moja je majka u po etku bila nesigurna, ali onda je, kao i uvijek, s obzirom na njezinu lako uvjetovanu narav, pristala nakon sestrinog inzistiranja.

Po ele su muke za mene. Bio je vjerojatno vru dan, po injalo je ljeto 1938, imao sam dvije godine i teta je došla po mene. U platnenu torbu stavila je bluzu, dva para ga ica i nesvjesna svega izašla sam iz ku e. Bio sam tako mali da nisam mogao shvatiti da e moj Via Crucis zapo eti tog dana. Hodali smo stazom za mazge dok nakon pola sata ili možda više nismo stigli u ovo osamljeno mjesto s ne baš umiruju im imenom Castrangeia (Cassandra!) kao da najavljuje nesre u, ukratko, ime je ve bilo cijeli program, ak i ako to u tom trenutku nisam mogao shvatiti. Suprug me isprva pozdravljao, teta mi je povremeno kupovala slatkiše kako bi pridobila moje simpatije, a kad me pratila u Novaru da posjetim majku, uvijek je inzistirala na tome da ne moram i i ku i, ali da je bolje odrastati s njom koja bila sama i da e mi biti majka. Nisam mogao u initi ništa osim poslušati.

U me uvremenu se moj otac vratio sa Sardinije, ostao samo tjedan dana, dovoljno da moja majka zatrudni, i opet otišao. Bili smo 1939. godine, a sljede e se godine rodila Antonietta. Još se nejasno sje am da me teta Antonia odvela u Novaru da vidim majku i da sam prvi put vidjela sestru. Htjela sam ostati kod ku e da mazim malu Antoniettu, ali mi je teta, sve više i više kontroliraju i moj život, uko ena kao vojnik, rekla: - Turnemmu a casa, ti fazzu eu 'na bella causitta - (Idemo ku i, uvat u ti prekrasnu lutku).

Kad smo stigli u kolibu, dao mi je u naru je krpu "causitta" s crvenom bojom, zastrašuju im o ima. Uplašio sam se. Bilo je to razdoblje za koje sam uvijek plakala jer sam se htjela vratiti u Novaru k djedu i majci, ali nije bilo na ina da uvjerim Zi Antoniju: njezino je srce bilo skamenjeno i gluho na svaku moju pritužbu. U prve tri godine dosta smo vremena provodili u ladanjskoj ku i u Castrangeji, gdje nije bilo žive duše, tek smo rijetko vi ali

izletnike u kućama razbacanim uokolo.

Nedjeljom smo išli na selo i ja sam išla posjetiti mamu, male sestre i djeda po majci. Djed je bio lijep uvijek s brkovima. Sa sobom je nosio burmuticu koju je s vremena na vrijeme njušio. Zimi bi me uzeo pod svoj ogrtač i odveo na trg da kupim slatkiše i da kušam vino u konobu "Sciancaditta" iznad bolnice. Navečer smo se vratili u Castrangeju.

Neke je večeri moj ujak otišao na probu s bendom, gdje je svirao trombon, a zatim je svratio na piće u gostionicu i vratio se živahan na selo. 500 metara od Castrangeje po eo je zvati "Concettina, 'ntoia...". Kod kuće je u me uvremenu teta pripremila zemljanu posudu za grijanje vode na tronošću. Na pola kuhanja dao je uliti punu kutlu u kipuću vodu, možda da bi zbacio vino. Teta je u željeznoj posudi pripremila luk s rajčicama da za ini tjesteninu. Luk je bio nedovoljno pečeni i tjerao me na povraćanje. "Jedite, inače ćete uzeti pojas i dati vam tijela...".

U to je vrijeme žena venecijanskog podrijetla bila babica u San Basiliu. Kad je rijeka zimi bila puna, ujak Michele nosio ju je na ramenu (ciancalea) za kupnju u ljekarni u Novari. Stao bi doma i rekao "Antonia, daj joj šal jer je hladno". Jadna teta, ne znam je li shvatila da je Micheleova ljubavnica.

Sada sam imao pet godina, izoliran na selu, bez razgovora s nikim, postao sam poput divlje životinje. Bilo me je sram svih. Kad smo išli u Novaru skrivao sam se jer sam se bojavao ljudi. Susjedi su shvatili tu transformaciju pa su savjetovali mojim stricima da me daju u vrtić. Srećom stricima su bili uvjereni. Tako je jednog jutra moja teta poslala mog strica Michelea da mi kupi keks i stavi ga u bijelu slamnatu košaru koju mi je dala baka s oboje strane. Uz biskvit je stavio svježije jaje. Otpratio me do dječjeg vrtića koji se nalazi u blizini seoske opatije. Kad mi je

asna otvorila vrata da mi poželi dobrodošlicu, po ela sam vrištati. Uhva en od straha, bacio sam košaru na pod, jaje se razbilo i krenuo prljati pod posvuda. Teta me kaznila žestokim udarcima i odvela ku i. Tako je moj prvi dan vrti a postao i moj posljednji.

Doga alo se, od moje etvrte godine, da bi moj ujak rekao: "Concettina, idi u Novaru da mi doneseš carmieri (sedative) za moju glavobolju." Tr ao sam stazom za mazge kao tvor, prošao sam kroz okrug Greco, ponekad sam zastao kod fontane da utažim že , i stigao do apoteke "du Surcittu". On, ljekarnik, u udu je rekao svojim prijateljima da za kratko vrijeme odlazim i vra am se iz Novare kao munja. S pet godina odveli su me u Barcelonu k daljoj rodbini. Tamo sam na svoje iznena enje prvi put vidio i slušao... radio! Otišli smo i u trgovinu kupiti komad tkanine boje graška. Prodava je predložio: - Kupite i kapu i bijeli šal -. Na kraju su se uvjerali i prodava ica nam je besplatno poklonila dva ostatka sjajnog plavog i svijetloplavog satena. Sutradan smo tkanine odnijeli mojoj majci koja je za nekoliko dana izradila odje u. U nedjelju sam se osje ala kao k eri markiza i baruna od Novare.

U zimu 1941, usred rata, moj otac, nakon što je završio posao na Sardiniji, odlu io je sa svojim prijateljem potražiti sre u u jednom sjevernom gradu i živjeti od svog starog posla postolara. U zraku je bio osje aj da se moja majka želi pridružiti mom ocu i to me toliko uznemirilo da sam se jednog dana zavukla pod njegov krevet, skinula se i promatrala dva zrna riže budu ih bradavica s krastama jer je moja teta nikada me nije oprao. Nasilno sam ih skinuo. Sje am se da sam vidio krv jer sam se ozlijedio. Obukla sam platnenu košulju koja je bila potrebna dan i no , pa haljinu, a nitko nije primijetio.

Prije odlaska, majka je pokušala ostaviti djedovu ku u u redu, a

jadnik je ostao sam. Razmišljao je o uvo enju elektri nog svjetla, u ono doba prerogativa lordova. Ranije se za petrolej koristilo "u lusu". Ujak Michele bio je uznemiren: nekoliko dana kasnije redom je pozvao elektri ara i naložio mu da ugradi svjetlo u svoju ku u, pa sam, kad sam otišao u selo, i ja uživao u malo svjetla na strmim drvenim stepenicama. Kad sam morao i i do toaleta (latrea), zapravo obi ne rupe koja se nalazila u prizemlju iza njegovog laboratorija, pored njega su uvijek bili naslagani lijesovi koje je moj ujak sagradio da budu spremni u slu aju zahtjeva.

Ujutro 1. ožujka 1942. godine, odjeven u plavi saten sa svijetloplavim rukavima, zajedno sa svojim stricem i djedom Toreom, pratio sam svoju majku i male sestre do Piazza di San Sebastiano poštom, to jest, da, autobusom, koji je odveo bi ih na željezni ku stanicu Vigliatore. Njena 4-godišnja sestra Rosa nije htjela i i gore i da bi uvjerala svog strica rekla je: - ako ne odeš gore, bit eš ietto du pidti - (dat u ti dva prda a).

Ja, najstariji, pod utjecajem tete nisam otišao i ostao sam u Novari. Nisam mogla prestati plakati. Tražio sam utjehu u djedovom naru ju. I on je ostao sam i ja sam taj dan ostao s njim da mu pravim društvo. Nakon dvadesetak dana stiglo je prvo maj ino pismo o uspjehu putovanja. Tata joj je dao da prona e udoban stan s vodom u ku i i plinskom pe i, što je za nju bila novost. U nastavku pri e, dan nakon dolaska pozvala je frizerku u ku u da je moderno ošiša. U selu su gotovo sve žene imale dugu kosu s tupom. Ukratko, mama je prvi put u životu bila sretna i zadovoljna. Na kraju pri e preporu io me mojoj teti. Sigurno nije zamišljao moju patnju u Castrangeji.

Dan nakon što smo otišli, teta Antonia me odvela natrag na selo i rekla svom mužu da mi kupi knjigu za prvi razred da me nau i pisati i da u listopadu mogu i i u drugi razred umjesto u prvi. Jadan ja: nisam više mogao igrati, ali sam morao trošiti vrijeme

na pisanje štapova i brojeva. Iz Castrangeje je tu i tamo prolazila u iteljica na povratku iz San Basilija gdje je predavala. Zvala se Maria, bila je k i kapetana koju je njezina teta poznavala. Ponudio joj je ašu vode. U me uvremenu sam joj pokazao bilježnicu i ona me pomilovala. Iz torbe je izvadio crvenu olovku i napisao "brava". Kakva radost, kakva sre a vidjeti me hvaljenog, nešto izuzetno za mene. Svakim danom sam postajala sve melankoli nija, molila sam da me odvedu kod stri eva i bake po ocu, ali je teta rekla da to nije potrebno.

Bojala se da bih im mogao re i kako sam bio tretiran i hranjen. Doista, hrana nije bila dovoljna za djevoj icu koja je morala rasti i razvijati se: ujutro su mi dali komad tvrdog kruha sa sirom, u podne salatu od raj ica i dvije masline. U ve ernjim satima, dok joj je bio muž, teta Antonija je skuhalo tjesteninu s improviziranim umakom od sirovog luka. A ako ga ne pojedem, riskirao sam da dobijem batine. Za uljepšavanje neke ve eri kuhao je tjesteninu i grah ili neku vrstu meke palente. Samo za Boži , Novu godinu, fašnik i Uskrs klali su kokoš ili zeca. U sije nju su ubili svinju od koje su napravili ljutu salamu i mast, ali ih je trebalo konzumirati na kapaljku jer ih ina e ne bi bilo dovoljno za cijelu godinu. Stric bi tu i tamo nedjeljom kupio prljave škembi e na koje mi se i sad gadi i sama pomisao, ili crijeva smotana na granu peršina, špigliole, koja su se potom pržila. Sve su to bile jeftine namirnice jer po njima ne treba biti rastrošan kao baka i djed i ponavljali su mi: - Vidiš, uvijek imaju pune tave kobasica i ribljeg temeljca, jedu i piju. Moraš se kloniti tih ljudi - rekli su -. Moji su se ujaci bojali da e me drugi ro aci uvjeriti da inzistiram na tome da se pridružim majci i ocu na kontinentu. Toliko su se trudili da ih zamrzim da sam ponekad, susre u i ih, stavio ruke na o i da ih ne vidim.

Došao je rujan i trebao sam polagati prijemni za drugi razred. Ujaci su me odveli u selo, dogovorili su se s domarom da me

pripazi, s u iteljicom koju sam trebala imati u drugom razredu i s u iteljicom ispitne komisije. Svi su donijeli darove u obliku jaja kako bi osigurali moje unapređenje. S tim ljudima nikad nisam imao kontakta, u u ionici je bilo nekoliko dvosjednih drvenih stolova s tintarnicama. Sa mnom su bile još cure koje su polagale popravni ispit. Tjerali su me da rješavam zbrajanje i oduzimanje na plo i. I tintarnice i tabla bile su mi potpuno nove. Tresao sam se kao list od straha i srama, nisam znao rješavati operacije, jer me je teta Antonija naučila pisati samo brojeve od jedan do deset. Onda su me zamolili da napišem rečenicu, malo razmišljanje u bilježnicu, ali nisam znao odakle da počnem. Kad su te muke prošle, domar me odveo kući. Teta ju je pitala kako je prošao test, a domar je odgovorio da nije prošao najbolje, ali da je konačan sud na u iteljima.

Iznenačena ujutro, rezultat je bio pozitivan i primljena sam u drugi razred: bila sam spremna za školu, ali pojavio se problem s pregazom. Ujak Michele je prethodnog dana otišao u trgovinu i kupio ostatak crne tkanine. Teta Antonija mi je za jedan dan napravila uniformu. Bilo je potrebno više novca za kupnju aktovke. Moji su strijevi imali novaca, ali bili su opsjednuti štednjom pa se on, škrti uvijek, snašao i napravio mi aktovku od šperplo i s kopom za prozore. Nisu mi kupili ni olovku. Njegov ujak napravio je jedan od tankog komada drveta s vrhom pri vršenim na kraju. Dvije bilježnice i olovka nisu ih mogli zamijeniti i morali smo ih kupiti na silu. 1. listopada te 1942. teta me je otpratila u školu. Prvo je otišla do podestaa tražiti rodni list koji je škola zahtijevala jer sam bio izvan nastave. U iteljica je bila puna ljubaznosti i sa simpatijama me dočekala, ali sam je se bojao možda zato što je umjesto desne ruke imala gumenu protezu zbog nesreće koja se kao dijete dogodila u ovoj tvornici tjestenine. Dodijeljeno mi je mjesto u prvim klupama. Moji

novi suputnici, koji me nisu vidjeli godinu dana prije, bili su zaintrigirani mojom prisutnošću i mrmljali su jedan drugome: - Ma čoveku je li to uzrok sicca-sicca? - (Tko je ova tanka mršava djevojčica?). Bila sam jako uplašena i posramljena, nisam mogla otvoriti usta, a nisam ni odgovarala na pitanja koja mi je učiteljica s ljubavlju postavljala.

Bio sam divlje dijete i nisam imao hrabrosti tražiti da izađem van piškiti, a jednom sam se i sam popiškiio. Kad sam došla kući, teta me pretukla jer mi je morala oprati haljinu koja se ionako nije htjela osušiti na vrijeme za sljedeći dan. Dani su prolazili i svaki put isto. Kad je učiteljica saznala za to usred dana, poslala me na wc, ali ponekad je to zaboravila pa sam to opet učinio. Suputnici su me ignorirali i izbjegavali kao da sam oboljela i nisu se ni pokušali sprijateljiti sa mnom.

Poznavali su se jer su se sretali u selu, a ja sam do kuće na selu morao hodati gotovo sat vremena i stoga nisam imao prilike sprijateljiti se s njima. Stričevi su u selo dolazili samo nedjeljom kako bi se sastali s prijateljima i proveli s njima nekoliko veselih sati uz bocu vina. Ali većinu vremena teta je ostajala kod kuće primati radne naloge za svog muža. Sa šest godina hodao sam dugom stazom uzbrdo. Na pola puta stao sam da uberem buket ljubičica okruženih lišćem da ga ponudim učitelju.

U školu sam stigla iscrpljena. Poslije podneva vraćao bih se na selo praćen zaglušujućim cvrkutom cvrčaka i užarenim suncem, a da nikad nisam sreo živu dušu.

Zatvorio sam se u tu kolibu i ostao sam da maštam o sebi u toj ne baš spokojnoj atmosferi sa svojom tetom koja je bila sve stroža prema meni. Stric je nakon posla gotovo uvijek odlazio u konobu i vraćao se kući kasno navečer, uvijek pijan. Ponekad se, pripitiji nego inače, izgubi i ne dođe kući. Njegova teta i neki susjedi otišli su ga tražiti usred noći uz potok uz svjetlost fenjera.

Kad su ga našli skljojkanog na zemlji, nagovorili su ga da ide ku i.

U me uvremenu, nisam mogao u initi ništa dobro u školi. Na kraju prvog tromjese ja u iteljica je podijelila svjedodžbe, tada s oznakama fasaca i nažalost sa svim predmetima nedovoljne: moja je svjedodžba bila najlošija u razredu. Kako bih ohrabrio svoju tetu, rekao sam joj da su i druge bilježnice sli ne mojoj i teta je skoro zagrizla mamac. Tako sam se iz dana u dan hrabrio i na nastavi pokušavao sprijateljiti s nekim kolegama iz razreda. Htjela sam im pri i, ali su me isklju ili iz svojih razgovora, možda zato što sam u njihovim o ima bila siromašna seljanka.

Tre e poglavlje - Igre na pijesku

U godinama provedenim u samo i u Castrangeji, vrijeme nije prolazilo jer jedino se moglo slušati cvrkut ptica po cijele dane, a ljeti zaglušni cvrkut cvr aka, kad bi se jugo došuljalo s mora cik-cak tokovima. potoka i zapali dolinu. Životinje na selu bile su moji prijatelji. Tako sam provodio vrijeme sanjare i. Stvorio sam vlastiti svijet po evši od figura koje su mi se pojavljivale na pozadini neba ili me u granama drve a: divljih životinja koje su govorile, vitezova koje sam poredao na rubu Rocca Salvatesta, a zatim svojim arobnim mo i sam ih natjerao da padnu, gledao sam ih uništene strahom. Zatim sam pretvorio Stijenu u zmaja koji se iznenada odvojio od planine i letio visoko posijao užas diljem sela. Preobrazio sam oblake koji su postali lete i amci i putovao sam nebom misle i da odem iza dalekog mora gdje me ekaju majka i sestre. Rakovi koji su izašli iz potoka zalijevali su se i nabujali pretvaraju i se u goleme životinje koje su, napreduju i u potoku, upale i biljke.

Ponekad sam se prisjetio neugodnog lica svoje tete Antonije. Nije me voljela, nije me voljela, a ja sam je mrzio: majka me je

povjerala svojoj sestri, ali mi je i obe ala da e jednog dana do i po mene: zato sam se esto penjao na drve e, pregledao horizont, nadaju i se da u je vidjeti kako dolazi na le ima bijelog konja s mojim ocem. U obližnjim zaseocima San Basilio i Vallancazza svi su muškarci otišli. Ostale su samo žene, djeca i nešto staraca. Bila su to tiha sela koja je život jedva dodirivao. Vrijeme je stalo i ljudi su vjerovali da e se sve promijeniti, da e jednog dana, kad rat završi, civilizacija trijumfalno u i u taj roj raštrkanih, mrtvih, trošnih ku a. Voljela bih imati prijatelje, da znam da nisam sama i napuštena, da mogu biti zašti ena, da znam da se mogu skloniti u ovu ili onu ku u. Nisam imao pravo ni re i da sam bez obitelji, da su mi roditelji daleko na suprotnoj strani mora, iza tog beskrajnog plavetnila, da je izme u mene i njih kao visoka i neprohodna planina. Umjesto toga bila sam prisiljena živjeti sa svojom tetom koja me zlostavljala. Kad sam razmislio o tome i vidio je kako se pojavila, iznervirala me onim grubim, brutalnim glasom. Glas stvoren da vi e, galami, vrije a i prijevovara.

ak su se i životinje bojale njegova glasa. Tek je uz muža spustila krijestu i glasno a joj se potpuno promijenila, pretvorivši se u blejanje ovce. Moja teta je mislila da djevoj ica ne može shvatiti što se doga a oko nje. Ne samo da sam sve razumio, nego, štoviše, nisam šutio ni bio pasivan. Bila je to stalna borba. Beskrajna i iscrpljuju a borba. Tu i tamo razmišljao sam o budu nosti: ona je bila stara i bespomo na, ja sam bio mlad i snažan, ali unato svemu ne bih se loše ponašao prema njoj, to nije dio moje prirode.

Ponekad sam prilazio rijeci gdje sam nalazio ljude koji su išli prati rublje, lisirati, odnosno prali su plahte i pokriva e, prvo natapaju i sve u pepeo. Ili kada su nakon šišanja dolazili oprati ov ju vunu i sušiti je na suncu da bi se izbijelila i onda njome

punili madrace na krevetima. Otišao sam pokupiti pahuljice koje su ostale me u kamenjem obale i njima sam obukao svoju krpenu lutku. Kad nisam znao što da radim, po eo sam dizati kamenje na obali potoka u potrazi za kozicama, maestralno sam ih zakaio prstima iznad glave, da mi svojim kandžama ne priklješte prste. Odnio sam ih ku i navečer kad je teta zapalila vatru ispekao sam ih i pojeo: za mene je to bila posebna večera. Ponekad bi umjesto rakova, im bi se kamen podigao, male prestravljene žabice skočile uvis, okomitim skokom, tjeraju i me da poskakujem od straha. Mislio sam da su oni moji drugovi u igri i ponekad mi je čak bilo žao što ih moram ostaviti same u mraku cijelu noć. Kad sam navečer trebao ići kući, glasno sam pozvao ujaka Michelea, iskoristivši odjek koji se stvorio u dolini. Ponekad bih ih ljeti, kad je bila obitelj Scardino koja je živjela u kući dalje u dolini, posjetio. Igrao sam se s Mimmom koji je bio najmlađi od braće.

Pippo je izrađivao stolice i stolove za lutke. Kako je bilo lijepo provesti nekoliko sati zajedno. Ujutro su me pozvali kad su otišli na drugu stranu rijeke po mlijeko. Morali su napuniti kantu, "Concettina" je bila zadovoljna da ga vidi pomuzenog. Gospodarica krava, Micca a Cappellea, sažalila se i ponudila mi pola aše. U kući moje tete mlijeko smo vidjeli dva puta godišnje: kad je pravila kekse i za Uskrs kad je pripremala golubove s obojenim prstenastim jajetom. Kad je mlijeko prokuhalo, obrala sam ga do kraja. U sobi seoske kuće nalazio se strijevni krevet, ako bi se to moglo nazvati krevetom, s daskama postavljenim na dva željezna nosa a sa slamnatim madracem, budući da su oni od konjske dlake ostavili u Novari. Morao sam spavati na slamarici samo sa starom vojnom dekom, masnom i pohabanom. Na spavanje sam otišao u platnenoj košulji koju sam i danju nosio bez gaćica. Nemoguće je opisati hladnoću u koju sam

osjeao svake noći. Za vrijeme kiše bilo je potrebno postaviti posude koje su služile za skupljanje vode koja je prodirala s krova. Ako sam noću u trebao piškoti, morao sam izaći iz kuće i to u blizini stepenica. Da se nisam osvijestio, jer sam sanjao, i to u slamnatom dušek, ujutro bih uzeo i hrpu baba. Teta Antonia također je otišla spavati u istoj košulji koju je nosila tijekom dana, dok je ujak Michele ušnuo kao i njegova majka.

Ceremonija spavanja odvijala se po uobičajenom ritualu: prvo sam se legao, zatim je na red došla teta, a zatim je stric skinuo hlače i prugaste platnene gaćice. U prilično širokoj košulji koju je nosio danju, prišao je krevetu, ugasio petrolejku postavljenu na stol uz zid. Ja, koji sam bio nestašan, pravio sam se da ne gledam i ipak sam provirio: kad se sagnula da ugasi plamen, vidio sam projiciranu na zidu, poput kineske sjene, njenu siluetu s obješenim din-donom. - Oh kako cool! rekao je, jer ga je sve vino koje je popio tako raspalilo. Pokraj kreveta su im stajale dvije slušalice, odnosno dvije velike korpe od pruća u kojima su držali suhe smokve. Prekrivali su ih prljavim, masnim krpama, a preko njih bile su ujakove iste gaćice. U škrinji kraj mog kreveta držali su kruh i maramu koju su mi omotali oko glave kad sam zimi išla u školu, moje donje rublje i tetkino rublje. Koristio sam ih samo nedjeljom kad smo išli na misu u Novaru. Stričevi su rekli da ih ne stavljamo na selo jer bismo ih uzalud potrošili.

U siječnju su ubili svinju. Napravili su kobasice i posolili mast. Kuhane noge držale su se u zemljanoj posudi uronjene u mast. Obično su se jeli u svinjju sa svježim mahunama jer se tradicionalno nisu mogle jesti ranije. Jednom, bio je travanj, tražio sam tetu malo jer sam bio jako gladan i nisam znao što bih jeo s kruhom. Teta je počela vikati da sam luda. Jednog dana dok sam se vraćao iz škole, na stazi za mazge sreo sam Ofeliju sa sestrom. Izgubili su majku i vratili su se s ocem iz Francuske.

Bili su puno blje i od mene, sažalio sam se na njih i rekao im: u ite gdje ja živim, u ovo doba teta je vani po vodu, u pe nici je lonac s hranom, uzmite, nahranite se, ali onda ne Ne govori nikome ništa.- Zahvalili su mi i, gonjeni gla u, bez oklijevanja poslušali moj savjet. U svibnju, kad su moji stri evi skuhalo bob, otišli su po svinjske noge i umjesto toga našli samo lonac sa maš u: naravno misle i da sam to ja, bjesnili su protiv mene mnogo dana da me natjeraju da platim. Tada sam se osje ao vrlo ponosno jer sam prvi put imao ugodan osje aj da sam dobio veliku bitku protiv njihove pohlepe. Zbog nedostatka higijene, buhe su nesmetano vladale cijelom ku om. No u su me bockali po vratu, a teta me svaku ve er mazala maslinovim uljem da mi buhe ne sišu krv. Ujutro mi je vrat izgledao naslikan. Kao i moja teta, i ja sam imao uši, nisam se navikao prati glavu. S druge strane, teta mi je napravila kovr e u kosi i da bi ostala na mjestu mazala ju je vodom i še erom.

S druge strane, moji su kolege uvijek bili isti. Ni najsiromašniji me u njima nije bio tako prljav kao ja. Radu marginalizacije pridonijela je i u iteljica, odbacivši me od svih u zadnjem redu. Tijelo mi je bilo neopisivo prljavo. Prali su me u rijeci jednom godišnje, povodom festivala Ferragosto, najvažnijeg u gradu. Jednom kada sam razmišljao o svojoj majci, imao sam oko sedam godina, pao sam u vreli pepeo na žeravnici. Opekla sam desnu šaku i teta me nije vodila doktoru, nego me svaki dan lije ila travama. Imao sam dva mjehuri a sli na dvama golubljinim jajima, kriknuo sam od boli, ali ona se nije pomaknula. Izgledao sam kao da ga jedu miševi.

Ozdravio sam udom nakon par mjeseci i još uvijek držim znak. Tijekom školskog razdoblja, dok sam jedne nedjelje bio na balkonu, djevoj ica koja je silazila pitala me želim li i i s njom na sat katekizma kod signorine Vincenzine. Nisam znala što je jer

me teta vodila na misu samo u povodu najvažnijih blagdana, nisam shvaćala što znači i u crkvi. Nasuprot našoj kući živio je svećenik, otac Buemi, ali sam ga sreo vrlo malo puta i nevoljko ga pogledao. Teta mi je do muke ponavljala: 'Ako budeš razgovarao s njim, taj pop će ti odrezati jezik.' Međutim, zatražio sam i nevoljko dobio dopuštenje za pohađanje nastave katekizma. Odmah sam se našao lagodan u tom okruženju. Mlada mi je dama dala knjižicu i časopis. Osjećala sam ogromnu radost slušajući o Isusu, jednog dana mi je rekao da me pripremiti za prvu pričest. Pričao sam o tome doma i rekli su mi da sam još premlad. Odgovorio sam, lažući, da će to učiniti sve djevojke u grupi. U stvarnosti su već bili potvrđeni, međutim mlada dama i ja smo se dogovorili i sa svećenikom San Nicole dogovorili datum: dan Tijelova.

Nastao je problem bijele haljine, no netko je dojavio teti da su je naše sestre iznajmile. Došao je dugo očekivani dan: ujutro me otpratio u crkvu postelje. Pretpostavljala je da postoje i druge djevojke jer nikada nije preuzela inicijativu da stupi u kontakt s vjerkovateljicom. Shvativši da sam sama, uvrijedila me: - Lažljivice, bezobraznice -. Moj je učitelj tako ner bio na misi tog jutra s drugim ljudima. Neke prisutne žene su je smirivale. Stigao je svećenik i uzevši me za ruku odveo u sakristiju na ispovijed. Govorio mi je prekrasne riječi koje nikad prije nisam čula. Osjećao sam se kao da letim u nebo i rekao sam sebi: - Nije istina da svećenici režu jezike, naprotiv, oni znaju razumjeti patnju jedne djevojke -. Da sam mogla, zagrlila bih ga i poljubila od radosti.

Natjerao me da izmolim pet Zdravo Marija u pokorini i vratio sam se na svoje mjesto. Odmah me teta upitala što sam rekao svećeniku što sam tako dugo ostao, a ja: - Gospođice naučila da je ispovijed tajna -. - Da, ali moraš mi reći prvi put - inzistirala

je harpija. Nema šanse. Bila je misa, pri est, a kad sam odlazio natjerali su me da ujaku poljubim ruku i kažem: - Molim te, blagoslovi me -. Po eo sam od djeda, uvijek ista re enica, onda sam obišao svu rodbinu. Teta Gaetana mi je dala knjižicu. Bio sam gladan, ali nitko mi nije ponudio hranu. Ina e je nakon obreda bio obi aj oti i do šanka po granitu s keksima, no ponijela ih je manija štednje: u podne smo pojeli tanjur tjestenine, a popodne smo otišli do fotografa jer rodbina je predložila slanje fotografije mame.

Završio sam drugi razred i prošao s vrlo niskim ocjenama. Te godine morali ste cijelo ljeto ostati na selu. Usprotivio sam se: - Barem nedjeljom moram i i na misu i vidjeti djeda koji je sam -. Bio je jako dobar ovjek, bolovao je od astme. K i ga je zanemarivala, što iz nemara, što zbog uvjetovanosti muža koji je uvijek bio ljut na susjede, rodbinu i svekra.

Odnijela sam rublje na pranje i potajno ga nosila teti iz Micherilla ina e e biti problema. ak nije ni osje ao ljubav prema svom ocu: jednog dana njegova polusestra došla je u Castrangeju

prijaviti da je mrtav. "Ako ne odeš, odnijet u ti cauci to curo (ispucat u te)", rekao joj je.

Kad je u selu bila zabava, članovi glazbenog sastava nudili su "pezzo duro", sladoled koji se tako zvao zbog svoje posebne gustoće. Ujak Michele, nikada nije bilo jasno je li to zato što mu se to nije svidjelo ili zato što je bio potaknut na neobičnu gestu velikodušnosti. Vidjevši me kako prolazim, pozvao me je: "Concettina, do i po sladoled". I tako sam iskoristio priliku da u tim rijetkim prilikama uživam u nečemu dobrom.

Prije nekog vremena dr. Cosentino di Baceno podsjetio me na detalj koji mi se izgubio u sjećanju. Dok je orkestar svirao ulicama grada, djeca su se pokušavala pridružiti povorci. No, da bi se opravdala njihova prisutnost, bilo je potrebno "poznati" komponentu. Da bi to dokazao, držao je ruku u džepu jakne. Na taj sam način pratio svog ujaka Michelea, dok je Gianni Cosentino, sin osnovnoškolskog učitelja i bez oca, držao ruku u džepu košuljice.

Usred rata na Novaru je počelo padati nekoliko bombi. Svi su pobjegli, a neki poznanici su se s nama sklonili u Castrangeju. Za mene je to bila zabava jer sam mogla biti u društvu. S vremena na vrijeme čuo se zvižduk gelera. Stigla je i tragična vijest da je bombom raspršen sin vlasnika slastičarne Orlando. Majka u Domodossoli, trudna po četvrti put, ostala je sama s Rosom i Antoniettom. Moj tata je pozvan natrag na Siciliju da bude bersagliere. Nekoliko mjeseci nakon odlaska doznao je da mu je majka rodila djevojčicu po imenu Emma te da ima mogućnost povratka kući i budući da je s četvero djece trebao biti izuzet.

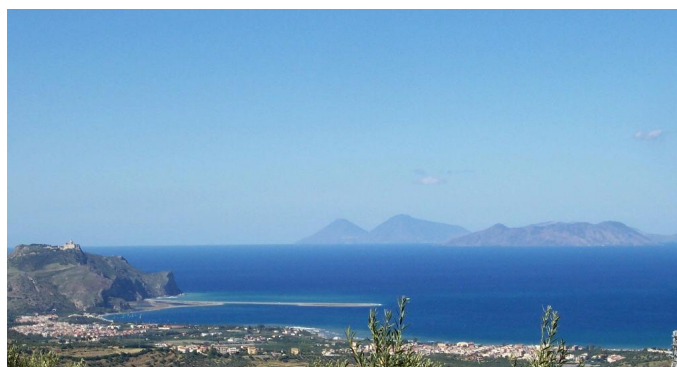
Nažalost, kada je stigao u Domodossolu zatekao ga je gorko iznenađenje: Emma je prestala živjeti nakon 12 dana. Dva dana

kasnije morao se vratiti na front. Nekoliko mjeseci kasnije - bilo je to razdoblje neizvjesnosti i nestabilnosti nakon 8. rujna - uspio je pobjeći i od služenja vojnog roka i vratio se u Novaru i kraj rata kako bi se pridružio svojoj majci. Otvorio je malu postolarsku radnju. Svaki dan sam išla k njemu. Sramežljiva, ali pronicljiva za svoje godine, imala sam intuiciju da će tata spavati s udanom ženom, ali s vojnim mužem. Jednog dana ušao sam u blagajnu na padini Piazza Bertolami. Osoba iz susjedstva avrijala je s tatom. Navalio sam s uperenim kažiprstom i srednjim prstom da iskopam oči svom ocu koji je varao moju majku. Susjed me uspio zadržati, dok mi je tata uz osmijeh rekao "Gledaj svoja posla". Godine 1944. rođeno je smeće dijete, kovčegovo poput njega...

U Badiavecchiji je djed po ocu obolio od raka želuca. Dobio sam dopuštenje od tete da ga odem vidjeti. Često sam silazio s Castrangeje i šetao duž rijeke. Sjeđam ga se u krevetu, spokojan. Baka je još bila zauzeta duanom i mogla je malo vremena posvetiti tome. Stavila mu je maslinovu granicu u ruku da tjera muhe, ali njemu je postalo gore i nije više imao snage, a ja sam ih tjerala. 2. studenog 1944. u 66. godini života odletio je u nebo. Tata je još bio na Siciliji. Sprovodu su prisustvovali i stricevi.

Tu i tamo sam dobio neko pismo od majke. Godine 1945. moj se otac vratio u Domodossolu, a 1946. rodio se moj brat Giuseppe.

etvrto poglavlje - Ulje, pauzina i zlo oko

Rat je bjesnio po cijelom svijetu, komunikacije su bile otežane, a mamu više nismo čuli. Srećom, moj je otac bio pozvan na Siciliju da se pridruži korpusu Bersaglieri i kad je imao nekoliko dana slobode, došao je k meni. Zbog rata je bilo mnogo ljudi na selu. Prognanici su obično ostajali petnaestak dana, ali tada je gradu prijetila opasnost od bombardiranja pa su cijelu godinu radije ostajali na selu.

Svako malo sam se sklonio kod tih ljudi. Bila je tu obitelj s četvero djece koja su uvijek bila dobro raspoložena unatoč nedostatku hrane. Vidio sam pohlepu svojih strijeva koji su imali toliko suhih smokava, a nikome nijednu nisu dali: uzeo sam dobru šaku i potajno mu ih donio. Dio graha koji su mi dali za doručak sačuvao sam za njih. Čak i tvrdi kruh: krišku koju mi je teta stavila u džep prije polaska u školu podijelio sam je s tom djecom, a zauzvrat su mi dali nekoliko listova da pišem, tjerali su me da se igram na ljuljanki, a jedan je napravio igračke, stolice i krevete za lutke koje je namijenila meni i svojoj maloj sestri, dok je njena starija sestra za nas pravila krpene lutke.

Ponekad se događalo da si idemo do rijeke, gdje su žene iz

susjedstva odlazile oprati svoju odje u pepelom, a ja sam stajao i divio se vatri upaljenoj da zagrije vodu u posudi koju su držali dva velika kamena. Nikad nisam vidio da moja teta radi te operacije. Gotovo da se nije prao ili odlazio na rijeku kad nikoga nije bilo kako ne bi pokazao svoju masnu i vrlo prljavu odje u.

Drugi put promatrao sam žene koje su dva-tri dana prostirale po kamenju laneno platno otkano kod ku e. Pokvasili su ga i pustili da se suši na užarenom suncu dok nije pobijelio. Teta me uvijek zvala doma ali sam se pravila da ne ujem. U ratno vrijeme i snaha se vratila iz Torina s djevojicom. Iz poštovanja prema Salvatoreu, njezinom posinku, postupali su s njom kao s kraljicom. Za to su vrijeme ostali u selu, a za tu priliku teta je iznijela mirisni sapun, platnene ru nike, sušilo za su e, stolnjak i salvete kako bi ostavila dobar dojam. Umjesto toga, prema meni su postupali kao prema sluškinji, poslali su me da obavim poslove i donesem vodu iz fontane, jer je poslati gosta bila sramota.

Došao je Boži i, prema sjevernja komobi aju, mladenka je ujutro pronašla prekrasan dar Djeteta Isusa svojoj k eri: prekrasan set lonaca i tanjuri a za lutku. Radovao sam se zbog nje, ali sam u isto vrijeme pucao od bijesa što mi se takve stvari nikada nisu dogodile. Postajao sam sve slabiji. Bilo je grož a, ali jao ga jesti: trebalo ga je iscijediti za vino. Mogao si jesti samo onaj ukraden od susjeda. Lješnjaci su se skupljali, ali da se prodaju. Neke sam pojeo potajno kao vjeverice u šumi. Moji stri evi su mlijeko kupovali samo za Boži i Uskrs za izradu keksa i ja sam ga kuhala žlicom dok je kuhalo. Rijetko mi je teta spremala pe eno jaje. esto sam se nadao da e mi ga ispe i: 'Ajmo to ovako spremite kad budemo imali i kokoš pro e (bio je mladi iz Messine koji je išao po selu skupljaju i jaja, izdavao ih kao svježja) mi' prodat u ih i dobiti novac.' Jaja je skupljao dva

mjeseca i potom ih prodavao.

Oni iz Messine koji su kupili jaja vjerojatno su se našli kako drže pile. Smokve su se morale pijuckati, malo se moglo pojesti, ostale su se sušile na suncu da se prodaju ili uvaju za zimu. U mjesecu listopadu u ve ernjim satima održavali su se lijepi kestenjari. Ako je i ostalo nekoliko oguljenih, ujak ih je ostavljao na stolu u maloj sobi (ne na tanjuru nego na prostirci masnoj od ulja koje je curilo iz lampe) i ujutro, kad bi ustao u etiri da idem na posao, probudi me i dodaju i mi kestene re e: "Doru kuješ". Poslušala sam ih i pojela ih od gladi, ali imale su okus ulja i neizbježno me zabolio trbuh. Stric se hvalio naokolo: - Volim svoju ne akinju, ak joj i kad je kasno u no spremam kestene -. Zapravo je moj ujak imao mržnju u o ima. Ponekad su bile žute, vatreno crvene kad je bio ljut: iako male, te su mu o i napadale lice. Bile su male i duboke poput uskih rupa iz kojih bježi mržnja. U me uvremenu su dizenterija i crvi trijumfirali. Teta mi je svako malo davala žli icu petroleja. Ovo drži crve podalje, promrmrljala je da se uvjeri... zatim je po ela s "prichentu": - Mazzai un vermu gruossu quennu àa pagana, øa u mazzu chi sugnu all Christian. O luridì sentu, o utorak sentu, o mercuridì sentu, o giuvidì sentu, o vinardì sentu, o sabutu sentu, matteia du jurnu di Pasqua u viermu sturdudu a tierra casca.-

(Ubio sam debelog crva kad sam bio poganin, a sada ga ubijam kao krš anin. Na Veliki ponedjeljak, na Veliki utorak, na Veliku srijedu, na Veliki etvrtak, na Veliki petak, na Veliku subotu, na dan Uskrsa ujutro). omamljeni crv pada na zemlju).

Ne znam kako sam uspio preživjeti.

Ovdje otvaramo zagradu.

Nakon mnogo godina uhvatio me bol u trbuhu. Išao sam na

rendgensko snimanje sa aparatima veli ine sobe. Dali su mi bijelu papu icu da vide ima li ira. Nažalost, niste mogli ništa vidjeti. Radiolog je rekao da je to gastritis i dao mi neke palijative za ublažavanje bolova. Došao sam do to ke da ne mogu popiti ni žlicu vode. Bilo mi je oko pedeset. Paolo, prijatelj Armanda di Piacenze, predložio je da me odvede specijalistu. I on je došao do dr. Mazzea. Gastroskopski instrument nije mogao pro i pored grla. - Ne znam kako spasiti ovu ženu - rekao je doktor - pilorus je zatvoren. Svi ljudi koji su radili gastroskopiju izašli su iz sobe na svojim nogama. Ja na nosilima s IV. Lije nik mi je prepisao jaku kuru od dva mjeseca. Kad sam se vratio, instrument još uvijek nije prolazio. Još jedna kura još ja a tri mjeseca.

Pet mjeseci nakon prve posjete instrument je po eo probijati pilorus. " udo!" rekao je doktor Mazzeo. Nakon što je cijev uklonjena, postavio mi je mnogo pitanja kako bi shvatio je li to nešto uro eno ili uzrokovano. Po eo sam plakati: "Možda je to petrolej koji mi je Zizi tu i tamo davao za crve." Doktor je zavukao ruke u kosu: "Ulje? I još si živ!". Nastavljaju i tretmane, svako malo sam ponavljala gastroskopiju.

Zahvaljuju i dr. Mazzeu koji mi je spasio život, sada nakon mnogo godina mogu uživati u hrani uz samo neki lijek za obuzdavanje.

Kad ju je netko zvao s balkona, teti se vrtjelo u glavi. Zatim su joj savjetovali da uzme malu ašu ferokina na prazan želudac. Uvjerila je muža da je kupi i ujutro je i on meni dao ašu.

U toj je ku i, štoviše, vladalo i praznovjerje. Ujak je uvijek imao glavobolju od vina koje je gutao, ali po njemu je uzrok bilo ne ije zlo oko. Njegova žena ga je morala moliti: uzela je tanjur s vodom, usula malo soli i kap ulja, a zatim po ela s prichentu za glavobolju: - Ogliu biridittu, ogliu santissimu, trasi ta sta casa e

scaccia stu marocchiu, ogliu biriditto iza i i otjeraj ovu mamuku... (Blagoslovljeno ulje, sveto ulje, u i u ovu ku u i otjeraj ovo zlo oko, blagoslovljeno ulje, oja aj se i otjeraj ovog vraga...).

Ova mrlja od blagoslovljenog ulja kako se širila udaljila je, prema njihovom vjerovanju, urokljivo oko. Malo kasnije ta je voda poškropljena po etiri kuta sobe i njegova je glavobolja nestala.

Za zacjeljivanje rana, pau ina se povezivala s uljem, a komad mesa za pripremu juhe. Ta užasna mješavina bila je, rekli su, nepogrešiva! Ujutro su mi dali ašu vode s magnezijem. Nakon nekog vremena, sva drš u i, morala sam iza i na hladno u da se oslobodim. Kad sam ozdravio, poslali su me ženi koja je igrala ma ioni arske trikove: koncem me izmjerila od glave do pete i istom mjerom moje horizontalne ruke. Ako je dio nedostajao, to je sprje avalo smrt za tu godinu.

Pa makar stri evi na svoj na in imali vjere u Boga, u svece, u Gospu. Svake godine 8. rujna pješice su išli u Tindari, u svetište posve eno crnoj Gospi etrdesetak kilometara udaljeno od grada. Od svoje pete godine morao sam initi tu pokoru.

Prigodom hodo aš a u svetište Tindari dan ranije, teta je napravila kape (papu e) od krpa. Ujak je to no odlazio u lov i donosio ku i divljeg zeca ili dva za kuhanje. Za dobar dojam teta je pripremila i punjene patlidžane. Pogledala se u ogledalo i krpom obrisala lice. U to vrijeme bila je u modi pjesma "Dove sta zazà, ljepotice moja", od koje sam je stekao naviku zvati "zizi".

U Tindari smo krenuli oko jedanaest nave er da bismo stigli u zoru. Umoran i iscrpljen zbog svoje slabosti, više sam puta tražio malo svježije vode, ali je nisu kupovali na štandovima kao svi ostali umorni ljudi, nego su stajali u redu na jedinoj esmi koja se nalazila u blizini crkve iz koje je topla voda. šiknuo to nije pomoglo ublažiti vru inu. Po tradiciji, kupili su slanetak, fažol i grah, zatim otišli na misu, izmolili Madinuzzu i na odlasku susreli

sumještane i moju rodbinu po ocu. U podne smo otišli jesti pod okolne masline. Šteta što sam bio tako umoran, zapravo je tog dana uvijek bilo ukusnih jela da ostavim dobar dojam pred prijateljima. Ru ak je uklju ivao divljeg zeca pe enog u pe nici, kojeg je ujak uvijek išao u lov par ve eri prije, punjene patlidžane i paprike, grož e i doma e keksi e. Da bi došli ku i, prijatelji su koristili sredstva: automobil ili konjska kola. Gledao sam, ve pomiren s ponovnim hodanjem. Samo ako postoji ujak mogao sam si priuštiti jahanje, ina e je to bila muka.

Peto poglavlje - Sove

Još o vjeri, moj ujak je bio član bratovštine, pa su imali obvezu ići i na ispovijed i prijestiti se na Cvjetnicu u crkvi San Giorgio. Ceremonija se održala u pet ujutro, svećenik je prvo ispovjedio sve muškarce u kapelici, a zatim je krenuo prema ispovjedaonici za žene.

Kad je došao red na tetu, koja je nosila debeli crni šal, nosila je tu odjeću u kraj rešetke kako bi se što bolje pokrila: rekla je da mora udisati čaj od kamilice. Priznao je, a zatim: - Sad si ti na redu - rekao mi je. čak i da sam se htio ispovjediti tijekom godine, nisam mogao. Teta me prekorila: - Ne smiješ se rugati Gospodinu, dosta je jednom godišnje, inače nisi dostojan uzeti napolitanku jer možeš grijehiti i o njoj -.

Okolo devet sati sveta misa, prijestiti i odmah doma. Kao i obično, iz uzaludnih razloga, ujak je pokušao psovati, dobila je nervozan kašalj. Događale su se neopisive scene: ako bi taj dan iz nekog razloga netko imao potrebu, nije mogao pljunuti, inače bi izbacio Gospodina iz svojih usta. Ako bi se to slučajno dogodilo, uzeo bi poklopac vrata, pljunuo u njega i ponovno popio tekućinu s vodom i šećerom. Za Veliki tjedan ljudi su ostajali u selu čak i noću kako bi prisustvovali većernjim propovijedima koje je držao redovnik. četvrtkom su se pripremale golubice, biskvitno tijesto u raznim

oblicima s tvrdo kuhanim jajima kuhanim u vodi i prstenom, otrovnim sastojkom za bojenje. Na Veliki petak u jutarnjim satima, u postu, obilazile su se sve crkve oki ene pšeni nim klicama, potom su se gutala tri lista nepka (ljekovita biljka vrlo intenzivnog mirisa) što je jam ilo blagostanje tijekom cijele godine.

Nisi morao raditi tijekom dana da ne ozlijediš Isusa Raspetoga, ako si šivao igla bi se ubola, ako si vidio postoji rizik da ozlijediš svoje tijelo, i tako dalje. Za taj dan, što god sam napravio, nisam se ni udario, ina e bi Isus plakao. U subotu u jedanaest bila je misa za mir i uskrsnu e. Sva su djeca donijela golubove da prime sve enikov blagoslov i potom ih pojedu. Nikada si nisam mogla oduzeti to zadovoljstvo jer sam svoju golubicu s dva jaja morala uvati za školski izlet koji je bio organiziran u utorak nakon Uskrsa. Morao sam ponuditi jaje u iteljici. Na Uskrs su mi kupili janje od marcipana, najmanje da ne potrošim previše. Stric je bio dovoljno škrt da uglanca cipele a om iz tave koja se stvorila na vatri. Kad bi teta znala da je neki posao završen i da ga pla aju, preporu ila bi mi: - Pitaj ujaka je li donio novac -.

Ona i ja smo ga gotovo morale obožavati kao dvije robinje sve dok se nije ganuo i dao njoj deset lira, a meni pet. Nisam mogao potrošiti svoj novac jer je bio namijenjen za kasicu prasicu. Jednom sam rekao teti da želim igrati lutriju. Pristala je jer se nadala pobjedi. Moja je bila laž. U stvarnosti sam se tako er osje ala oslabljenom u odijevanju u usporedbi sa svojim suputnicama: imale su suknje, ali se mojoj teti nisu svi ale i bila sam prisiljena nositi cijele haljine. Sve su nosile bijele, sme e ili plave pamu ne arape do koljena, ja sam se morao zadovoljiti njezinim naran astim arapama koje su koštale manje od ostalih. Nosila sam ih iznad koljena poduprte elasti nom trakom, ali najve i problem je što su bez stopala sezale do gležnja. Preko

njega sam nosila par kratkih arapa s manžetama. Ve sam bila dovoljno marginalizirana i morala sam se razlikovati i po odje i. S tih pet lira mislio sam si kupiti pristojniji par arapa koje u nositi ujutro prije odlaska na nastavu. Du an je taj dan bio zatvoren. Nisam mogao i i ku i s novcem jer bi ga moja teta pronašla. Mislio sam ih sakriti ispod kamena duž staze za mazge. No u je padala kiša i budu i da su bili papirnati, potpuno su se raspali, što sam shvatio sljede eg jutra kad sam ih otišao uzeti.

Prošlo je petnaest dana i teta me pitala jesam li dobio na lutriji. Ni tada nisam bio iskren i rekao da. Taj novac nikada nije došao. Na Veliki petak, tijekom procesije u ast Gospe Žalosne, susrevši se s u iteljicom, tražila je objašnjenje. Umirao sam od srama. Naravno, ona svega nije bila svjesna, pa sam od tete pod njezinim strogim pogledom opalio dva šamara. U školu sam uvijek išao rado, ali s lošim uspjehom. Nitko me nije razumio i uvijek sam napredovao zahvaljuju i preporukama, pa je moja majka bila mirna da su me uvijek tjerali da u im. Bilo mi je dobro samo s ma kom, sve dok se jednog dana pijani ika nije vratio iz sela sa škembi ima i životinja je uzela komad da se nahrani. Uzevši mušketu ostavljenu od vojnika, ubio ga je na otvorenom. Za mene je to bilo veliko razo arenje.

U vrijeme vršidbe otišao bih pokupiti zrna pšenice i je ma koja su ostala na susjedovom dvorištu, staviti ih u vre u i odnijeti u mlin signore Tindare na rijeci. Zatim sam brašno donio u Novaru maj inoj sestri ni koja je po zanimanju, budu i da je bila udovica s dvoje male djece, ujutro išla skupljati drva u šumu i ložila pe da pripremi kruh za onoga tko joj je donio brašno, dobivaju i nešto novca i malo kruha za djecu.

U rujnu, kad su smokve zrele, popeo sam se na drve e i skupio ukusne plodove, stavljaju i ih u košare od trske obješene na grane s kukom. Smokve su se rezale i ostavljale da se suše na

suncu na šiblju. Nakon nekoliko dana postali su suhi. Posa ene u velike košare jele su se zimi. U ta dobra vremena dolazila je gospo a Marija, susjeda sa sela, spremati suhe smokve. esto sam odlazio k njoj. Bila je majka brojne djece. Jedan od njih, Carmelo, bio je epilepti ar. Ponekad se više nije moglo prona i. Zabrinuta majka ga je otišla tražiti, a ja sam se skoro zabavio s njom.

Kad sam bio u petom razredu, u iteljica je tražila da obavijestimo roditelje da e nas voditi u kino na film "Mali alpinac". Ujaci: "Ne ideš ti gledati tu gadost". Ne ak sve enika preko puta je uo: "Morate je poslati, ni ja to nisam vidio." Onda su ih pomaknuli i ja sam mogao oti i.

Stigao je paket od mame sa slatkišima. Donio sam neke u školu. Bilo je to vrijeme gladi i slatkiša je tako er bilo u nedostatku. Sestra moje u iteljice predavala je u etvrtom razredu dok sam ja bio u petom. Tražila je bombone za siromašniju djevojku od mene koja je bila bolesna i sve sam joj ostavio.

Godine 1945. moj se otac vratio u Domodossolu. Ponovno sam ga vidio u travnju 1946. i s njim je bila moja majka koja je ekala dijete.

Provela sam deset sretnih dana sa svojim roditeljima. esto sam odlazio kod bake i stri eva pa sam jeo koliko sam htio i pio mnogo sokova od bake koja ih je prodavala. Na kraju me majka htjela povesti sa sobom u gornju Italiju, ali ju je teta, uvijek lažna i sebi na, uvjerila da me ostavi s njom. Poha ao sam peti razred, uvijek s poteško ama s obzirom na moju krhkost. U danima ispita stigla je vijest o ro enju njegovog malog brata. Sva sretna, ali oprostite u isto vrijeme sam plakala od radosti i boli. Možda me iz tog razloga profesorica unaprijedila iako nije govorila o ispitima. Te su godine u selu otvorili odjel za gimnaziju i gotovo svi moji

suputnici pripremili su se za prijemni ispit kako bi mu pristupili. Za mene nije bilo mogu nosti: moji su stri evi bili uvjereni da samo sove idu u takvu školu. Zapravo, nakon završene srednje škole trebalo je i i u Messinu na magisterij. Moji su se roditelji morali pobrinuti za slanje novca za knjige, ne bi išli u kupovinu. Stalno sam plakala jer sam htjela nastaviti studij. Tada su mi ponudili mogu nost upisa u professional biennium, neku vrstu vrlo loše srednje škole u trajanju od dvije godine. Tamo su išli najsiromašniji, u svakom slu aju sam prihvatio. Hodaju i naprijed-natrag, ujutro i poslijepodne poha ao sam te aj. Škola je bila mješovita: najburniji dje aci digli su ruku na ravnatelja koji je predavao matematiku, saplitali su i profesore talijanskog i francuskog. Djevojke su podu avane ku anskim poslovima, a muškarce poljoprivrednim pojmovima. U stvarnosti se ništa nije nau ilo. Dobio sam dobro jer sam bio sramežljiv i imao veliku že za u enjem.

Prije kraja školske godine u itelji su nas pripremili za dobrotvorno kazalište. Morao sam se pojaviti odjeven kao uli ni jež. Ujakova ravna kapa je bila tu, kratke hla e su nedostajale. Kad sam rekao teti, uzviknula je: "Lijepo si što si položio jam evinu." Nisam klonuo duhom: otišao sam brija evoj ženi Liezzi da zamolim da posudim hla e njezina sina. Tako sam se na ve er recitala obukla u uli nog ježa, uz mnogo pljeska i o aja mojih ujaka, koji su za tu priliku bili prisutni u publici.

Nažalost prošle su i te dvije godine i ja sam zauvijek završio školu misle i da sam ostao neuk kao i više nego prije.

Šesto poglavlje - Molim te, oprosti mi (Svjetlost zvijezda)

Imao sam dvanaest godina kada me u kolovozu posjetila majka s ocem i malim bratom kojega sam prvi put vidio. Kad sam vidio njezino malo lice, razveselio sam se i taj dan pamtim kao jedan od najboljih dana u svom životu. Roditelji su bili odlučni povesti me sa sobom da me vrate u školu, ali ih je teta po tko zna koji put odvratila od te ideje: poslala bi me za krojaicu s izgledom da dobro naučim zanat. I tako se dogodilo, protiv moje volje. Moji su roditelji otišli, a ja sam kao idiot ostao na Siciliji. Od tada više nisam imao mira i uvijek sam kriomice plakao. Moji stric i teta su rekli da me moji roditelji sigurno ne bi voljeli kao što jesu, da su me odgajali kao kćer (kćerka bi sigurno prošla kroz iste muke kao i ja). Jednog dana teta je otišla do najbolje krojačice u gradu, kod koje je i moja majka izučavala zanat, da je pita hoće li me zaposliti. Krojačica je odgovorila da već ima osam djevojaka i da ne može povećati broj. Sutradan joj je teta donijela jaja da je uvjeri i rekla je: - Vрати se za mjesec dana, možda netko od šegрта odlazi u Torino, a još uvijek ima slobodnog mjesta za tvoju nekakvu - . To na, nakon mjesec dana teta me poslala u laboratorij. Mlada gospođica, visoka ne više od metar i pol, poželi mi dobrodošlicu: -

Dobro, vodim te jer mi te je žao, valjda bi radije došao kod mene nego ostao na selu kod tetke. -. Nije bio posve u krivu što je tako mislio. Sutradan u osam sam se predstavio. - Po ni istiti laboratorij - rekao mi je - onda eš prati pod -. Pri a me po ela ljutiti. Prionuo sam iš enju najbolje što sam mogao. Bio sam malen rastom, imao sam dvanaest godina, ali izgledao sam kao osam.

Pod nisam znala prati: na selu je bio kamen, a na selu, gdje su bile plo ice, teta ih nikad nije prala da se ne pohabaju. Trudila sam se dati sve od sebe, ali me je kroja ica nazvala magarcem jer se nisam dobro oprala. U devet sati stigli su radnici i po eli se zanimati za novu causitu (djevoj icu). Svi su me gledali sažaljivo.

uo sam njihove govore i pao s oblaka ne poznaju i bitne stvari života. Tu i tamo su mi dali neki mali posao kao kroja ica, stvari koje nisam radila rado, uvijek ogor ena što nisam mogla u iti. Postojala je i pozitivna strana dana: u podne, bez potrebe da se vra am na selo, jeo sam mirno kod ku e, raširio ubrus na stolu, posložio ašu, bocu vode i tanjur. Ukratko, pojesti komad tvrdog kruha i sira uživao sam postavljaju i stol kao i svi obi ni ljudi. Nakon ru ka otišla sam kod susjede koja je bila devet godina starija od mene i bila je kroja ica. Pomogla mi je otvoriti o i pred mojom naivnoš u. S njom su živjele majka, sestra sa slonovim nogama i još jedan invalid.

Ponekad bi me pozvali na zdjelu juhe. Kroja ica me zamolila da joj pomognem u križanju dje je odje e. Jednom sam imao napadaj tuge i na pola puta sam dao otkaz na poslu. Drugi put sam iz inata uzeo pepeo iz žeravnice i prosuo ga po stepenicama. Rekli su: "Tko je eve paccia? Jesam li dobio neku bolest?". Na kraju su me razumjeli i oprostili mi.

Ponekad sam odlazila do asnih sestara sirotišta Antoniano da se igram s djevoj icama siro adima. Malo sam im zavidio jer su

svoje dane živjeli uredno. Jeli su uz uvijek dobro postavljen stol, zatim su se igrali i na kraju su se u određeno vrijeme molitvom posvetili Bogu. Pomislio sam: - Oni su sretni, nemaju više roditelje, a opet dobro žive s našim sestrama, dok ja imam roditelje, ali sam prisiljen živjeti s ovim medvjedim ujacima -. Bez njihovog znanja, kako bih izbjegao naknadno zamorno ispitivanje, povremeno sam odlazio u posjet teti po ocu koja je živjela u selu. Zamolio sam je za novac da pošaljem pismo roditeljima da me povedu sa sobom.

U studenom svake godine vodili su me na sajam Sant'Ugo koji se održavao u Piano Vigni. U tom su kraju baka i djed s obje strane podigli šupu u kojoj su pripremali meso s roštilja i kobasice koje su prodavali uz dobru čašu vina. Za mene je to bila prilika da budem sa svojim rođacima po ovoj liniji, uživam u dobrom mesu i pijem sok u boji, razgledavam štandove na kojima se prodaju žeravnice, lampioni, zemljane posude, quartare i bumbaelli.

Sljedeći dan smo opet otišli u Badia Vecchia na blagdan Sant'Ugo, misa, mala procesija i nakon toga u društvu bake i djeda koji su me ponudili kobasicama, kruhom i sodom, ovaj točen iz zatvorene boce s lopta u dvorani.

Jednom prije Božića otišli smo u Messinu na 3 dana. Spavali smo kod rođaka. Nisam je ni malo voljela: strijevima je govorila da je jednoj seljanki na tržnici krala jaja, odvratajući joj pažnju. Na katekizmu sam naučio da se ne smije krasti. S kerkom smo navečer otišli do gospodina koji je gradio figurice. Da budem velikodušan, strijevi su mi dali novac da ih kupim. Na pomazanom stolu Castrangea uspio sam sagraditi jaslice. S granama šparoga i malo pamuka napravio sam kolibu. Navečer sam uživala u atmosferi dviju svijeta stvorenih ljuskom oraha namočenom u ulje i konopcem uz Djeteta Isusa. Ujak Michele

tako er je cijenio ideju i htio me nagraditi: "Ntoia, oguli dvije opuncije", a moja teta ih je otišla po njih pod krevet gdje su bile.

Kad sam prestala spavati sama u Novari, za vrijeme boži ne devetnice otišla sam sa susjedom Antoniettom na sve anost koja se održavala u 5 ujutro u crkvi Annunziata. U stražnjem dijelu crkve sakristan je uz naknadu osigurao stolice. Donijeli smo ih od ku e. Na povratku smo posjetili Carolinu, inženjerovu pralju, ve rano ujutro ispod stepenica na poslu. Do tada je ve otišla zahvatiti vodu iz fontane San Francesco velikim litrama, da napuni drvenu kadu. Rekao je: "Caøsi, ekaj ovdje, idem vidjeti je li gospodi ostalo kekša ju er nave er, pa možeš doru kovati". Gotovo nikad se nije vra ao praznih ruku. Pozvao sam Antoniettu da pri e i zapalili smo žeravnjak. Kad Carolina nije mogla na i ništa drugo za jelo, otišao sam u kuhinju po komad tvrdog kruha i ašu vode iz "bumbaella". Do 8 smo se zaustavile da napravimo salvete, a onda smo se pozdravile: ja sam otišla u radionicu, Antonietta je otišla svojoj ku i pomo i svojoj majci jer je jedina k i s 8 bra e i sestara.

Samo u Novari sam se osje ao kao gra anin. Kad sam išao kod djeda Turija, prao sam mu prozore i on mi je dao "sreu" (napojnicu). Išla sam kupiti lak za nokte. Kupio sam i otapalo za uklanjanje kad sam osjetio da u sresti stri eve. Koristila sam talk puder kao puder. Jao: jednog dana sam to ostavio na licu i prošao kroz svoje nevolje, šamare i uvrede. "Odakle ti novac za to sranje?" A ja: "Zar ne vidiš da je brašno?". U me uvremenu, susjedi su se preselili u drugo susjedstvo. Jednog su me dana pozvali u cirkus. "Nemam novca...", rekao sam. Posudili su mi ih. Poslijepodne sam otišao u laboratorij da uživam u predstavi: majmuni na trapezu, djeca na konjima, slonovi, klaunovi, stvari nikad prije vi ene. Nažalost, morao sam dobiti 8 lira.

Nekoliko dana kasnije, na putu za Castrangeju, u San

Salvatoreu sreo sam majku školske kolegice s torbom punom povrća kupljenog od farmera. Pitao me mogu li se vratiti u selo (za tadašnji mentalitet ga je bilo sram i i na trg s torbom!). Pristao sam, misleći da u napojnicom skupiti nešto novca. Nažalost, teško stigavši do svoje kuće, nagradila me je s četiri kikirikija. Nisam klonuo duhom. Dobio sam liru prodavši krpicu jednoj gospođi iz Fantine. Sagradio sam Pinocchio od kartona s nogama i rukama koje se pokreću pomoću žice. Neka su ih djeca kupila za sitne pare. Još jedna ideja: sunčane naočale za siromašnu djecu. Tražio sam prozirne šarene omote bombona ispred barova. Sa šećernim papirom izrezao sam okvir i uspio sam povratiti druge cente. Nakon dva mjeseca uspio sam vratiti 8 lira.

Unatoč podmaklim godinama, djed je imao astmu i kilu koju je nosio od pete godine, pokušavao se odvratiti na selo, jer mu kći gotovo nikad nije odlazila u posjet. Dobro mu je bilo dva ljetna mjeseca kad mu je snaha stigla iz Messine: oprala mu je rublje i ispreturala kuću da o istu od svega što se nakupilo tijekom godine.

Kad bismo se sreli, rekla bi mi: 'Tvoja teta je sramota, ne možeš jadnog starca ovako mučiti u prljavštini.' Navečer sam otišao prijaviti, ali teta je kritizirala šogoricu: - Ona je građanka, može misliti sama što hoće -. A ja sam uzvratio: "U pravu si, vidio sam kakvo išćenje radiš: čak si i pisoar oprao kiselinom i opet se sjaji". U tom me trenutku ošamario jer ne bismo smjeli razgovarati o tim stvarima i bio sam odvratan.

Jednog dana djed mi je dao nešto novca i kupila sam pjesmaricu o kojoj su djevojke u radionici pričale. Neko vrijeme sam to uspijevaio skrivati, ali jedne večeri nisam imao vremena i moj je stric, shvativši to, počeo psovati: "Makar i ovo gadno smeće, sad postaješ nasilnik." Na te riječi razderala sam mu je u

lice prije njega. Pred mojom pobunom više nije vidio, povukao je pojas svojih hlača i poeo me žestoko tući. Bilo mi je oko trinaest godina i to je bio jedini put da je rekao svojoj ženi: 'Uo sam da jedna gospođa odlazi u gornju Italiju, da otprati tvoju nekakinju u selo i da je pošalje s njom roditeljima'. U tom trenutku osjetio sam sreću, zaboravio sam i bolove od pretrpljenih batina, zatim sam otišao i zamišljen sjeo na travu. Po eo je padati mrak, pomislio sam, dok su se sjene noćne uvlačile me u grane drveća, a s rijeke je puhao lagani hladan vjetar.

Naslonila sam se na orah i zaspala gledajući oblake. Puno sam sanjao, roj šarenih snova. Lagani povjetarac mi je milovao lice. Otvorio sam oči i neobično zavolio to mjesto koje sam oduvijek mrzio i prvi put sam u njemu shvatio da je obasjano samo svjetlom zvijezda. Prepustio sam se ovom stanju napuštenosti, opet sam sanjao. Sreća je poput tajanstvene tekućine kap po kap ulazila u moje malo biće. Nisam bila slatka djevojčica. Noge su mi bile naborane od hodanja po oštrim kamenjima i ima potoka, ali cijelo moje tijelo, pa čak i moja duša, već su se navikli prezirati sve što bi moglo izgledati slatko i nježno. Ali priznajem da je taj kratki san te večeri bio divan i nikad ga više nisam pronašao. Možda ga se zato još uvijek sjećam. Odjednom mi je ruka legla na rame, stigla je teta Antonija i na svoj me način naglo probudila: "Idemo kući. Kad stignemo, poljubiti ćeš ujaku ruku i reći mu - Molim te, oprostite mi -". Tako je i bilo.

Te sam večeri ležao drhteći, nisam mogao spavati noću i provodio sate u grevitom iščekivanju dana. Kad bih nesvjesno zaspao, iznenada bih se trgnuo kao od poziva ili grižnje savjesti, koja je zahtijevala da budem i u bolovima i ne dam mi predaha. Ostatak vremena proveo sam otvorenih očiju promatrajući udovišta koja je tama noćna crtala po zidovima i, nemajući snage ništa učiniti, plakao sam i plakao. Ali to nije bio tužan plakanje, bilo je

to nešto drugo što nisam mogao uti. Sljedeći dan nisam otišao u laboratorij jer mi je tijelo izgledalo kao karta, bilo je u modricama. Vratio sam se tek nakon tjedan dana kada su tragovi po eli blijediti.

Sedmo poglavlje - Emilia

U nedjelju popodne otišao sam u sirotište s nekim prijateljima: jedna naša sestra nam je lijepo objasnila Evanđelje uz neke relevantne šale. Kakva je radost provesti taj sat u veselju. Jednog dana nam je rekao da će u listopadu biskup Messine stići i na krizme.

- Podignite ruku ako želite ovaj sakrament da ga mogu priopćiti nadsvećeniku monsinjoru Salvatoreu Abbadessi - Ne znaju ni što uiniti, bojažljivo sam podignuo ruku. Nekoliko dana kasnije rekao sam zizi. Bilo joj je neugodno: morala je tražiti kumu. Predložio sam poštarevu kćer, gospođicu Rinu, mladu u Italiju. Kako ga možemo pitati? Sutradan smo otišli kod nje kući i ona je pristala. Dana 9. listopada 1948. poslije podne otišao sam s prijateljima u Majku Crkvu na ispovijed. Sutradan sam ujutro otišla kod kume i poklonila mi je filigransku narukvicu isprepletenu srcima. Počela sam se radovati. U 11 smo išli u crkvu. Biskup je stigao i počeo slaviti svetu misu. U predahu smo se poredali u središnjoj laici i jednog po jednog nas je krizmao. Poslije mise strijevi kumu nisu ni kavom ponudili. Samo su je pozdravljali nazivajući je jednostavno "commare".

Sjećam se da je kao dijete kad sam se vraćao iz Castrangee prije dolaska u selo postojala kapelica posvećena Spasitelju. Zizi

bi na trenutak zastao i glasno izgovorio "oj majke, oj majke...". Mislio sam da je to molitva. Kad sam ostario, shvatio sam da umjesto toga zove svoju pokojnu majku, jer se groblje nalazi odmah iznad kapelice. Nikada nisam bio na groblju jer zizi nije išao ni na blagdan svetaca. Znao sam da su tom prilikom ljudi kupovali cvijeće od Signorine Signorino u mjestu zvanom "Fussadello" i gotovo u procesiji odlazili okititi grobove svojih najmilijih. Jednom sam zaprosio zizi: "Zašto ne bismo i mi otišli posjetiti grob tvoje majke?"

Odgovorila je da je joj biti žao. - Uzalud je zazivati "majke - majke" ako joj ne želite donijeti ni cvijet. - Na te se rije i gotovo ganu. Otišli smo u Fussadello kupiti krizanteme. Na blagdan Svih svetih išla sam zvati dida Turiju da nas odvede na grob "majki", za mene baba Rosa. Djed je nedavno dao obnoviti taj grob jer ga je u ratu uništila jedina bomba bačena na groblje.

Iako ponosna što sam dobila još jednu bitku, misli su mi danono no odlazile na roditelje. Pokušao sam sebi skrenuti pažnju dok sam bio u laboratoriju. Počela sam uživati u šivanju: pripremila sam vatu za jastu i je za ramena, puhala sam u peglu na ugljen. Kad je željezo bilo vruće, velike su djevojke peglale komade kako bi napravile odjeću. Da bi ostao zategnut, na rubu su se stavljali olovni utezi ušiveni izmeću u dvije trake. Kupovao sam ih od svog kuma koji je prodavao materijal za puške. Bile su to kuglice koje sam morao spljoštiti čekićem. Ponekad čak i spljoštim prste... U meću uvremenu je gospođa Orlando držala plaćene te ajeve šišanja za starije djevojke. Sjedio sam daleko, ali sam napinjao uši da nešto shvatim iz lekcija. Jednom su strijevi rekli da idemo u Fantinu po "commare" i "compare", one koji su, kad su dolazili u Novaru po važnim poslovima, spavali kod nas. Jednom je kuma pitala zizi "Koliko imaš godina?" I zizi: - Mi orbu da vista i l'occhi, nun mi

riguordo - (ako mi je nedostajao vid, ne sje am se).

Uz napojnicu djeda Turija, otišla sam kupiti komad zelene tkanine, da provjerim svoje sposobnosti, napravila sam suknju. Stigao je i dan polaska za Fantinu (dva sata hoda). Ustali smo u 4. Htjela sam iznenaditi Zizi obukavši svoju suknju. Bio je tako uzak da sam jedva hodao. Kad su vidjeli moju kreaciju po eli su govoriti: - Odgojili smo je i sad kad je po ela rasti, postala je koketa. Zbog toga se sramimo. A ja sam naglasio: "Ne u- skini ovu, ako ho eš ovako je, ina e ti idi!" Ali u srcu sam pomislila "kako mogu hodati u tako uskoj suknji...". Svejedno smo stigli na odredište. Commare je pitao gdje sam dala napraviti tako lijepu suknju. - Sa figi illa - (u inila je to) rekao je zizi. - Pa kad treba nešto sašiti do emo k njoj -. Sovin ponos...

Ponekad sam u selu vidio stvari koje su me rastužile. Emilija je bila gluhonijema, možda besku nica. Ve inu dana prolazio je ulicom u kojoj sam stanovao. Ako bi nekoga sreo, stavio je ruku na usta. Ponekad su joj ljudi nudili komad kruha, ali bilo je i onih koji su joj beskrupulozno davali korice sira, a zatim se skrivali da vide reakciju: jadnica je sjela na stepenicu vrata i lupala glavom o zid. Jednog dana idu i u du an po konac uo sam jak glas Antonija, slijepca. Iz opatije, koja se nalazi na vrhu grada, javio je da su srdele stigle. S nekoliko lira od djedove napojnice koje su mi ostale, otišao sam u ribarnicu kupiti nekoliko unci. U podne sam naložio pe na ugljen, skuhao srdele i stavio ih u komad še ernog papira. Kad sam vidio da Emilija prolazi, dao sam joj ih. Pogledala ih je u udu i blago se nasmiješila u znak zahvalnosti. Vidio sam je kako sjedi na uobi ajenim vratima, ne udaraju i glavom o zid, ve stavljaju i tanke prste na usta. Taj dan nisam jeo: morao sam istiti zaostalu žeravicu sa pe i da stri evi ne shvate moje inicijative.

Oko podneva tom je cestom prošla Angela sa sinom Ninom,

osobom s invaliditetom koji je hodao, ali govorio gestama. Išli su s kantom po juhu u sirotište. Jednog dana Nino je bio sam sa svojom kantom, blizu moje kuće dva djevojačka su ga svukla i pobjegla. Nije mogao podići i hlače. Bio je bez donjeg rublja. Bojažljivo sam sišla da ga obuče. Bio je to prvi put da sam vidio golog muškarca. Jao da su strijevi znali, bio bi skandal.

U jednom od brojnih pisama upućenih mojim roditeljima izrazio sam želju za ručnim satom. Znaju i da je signora Agostina došla iz Domodossola, otišao sam je posjetiti. Onim me je ugledao zagrlio me i dao mi paket koji su poslali moji roditelji. Otvorio sam ga i na svoje iznenađenje pronašao srebrne i zlatne satove s kovčama velike prste, filcane šešire i kutiju sa satom. Tresao sam se od radosti dok mi ga je gospođa namještala na zapešak. Dao mi je čašu vode da se oporavim i otrgao kući. Sljedeći dan, kad su moji strijevi došli u Novaru, rekli su da bi mislili da sam luda da sam obukla tu bundu: nitko u gradu nije imao ništa takvo. Međutim, nosila sam ga s ponosom. Povukao sam rukav kako bi svi primijetili sat. Ono što sam mu davao užu, pa je za kratko vrijeme puklo. Na putu za Castrangeju sreo sam neke starije ljude koji su me pitali koliko je sati. Kako ne bih ostavio loš dojam, pogledao sam sada već nepopravljivo pokvareni sat i rekao da sam ga zaboravio naviti. - Hvala ti osobno -. Pozdravili su me i nastavili put.

U usporedbi s prijateljima bila sam mala i mršava, svi su bili "razvijeni". U pismu je moja majka pitala zizi jesam li "razvijena" kao moja sestra Rosa. Ali za Zizija je bilo tabu govoriti o tim stvarima. Nije znao da ja znam sve o životu. Buntovan kao i uvijek, rekao sam joj "Nisam 'gospođica' jer sam neuhranjen". A ona: - Što to govoriš? Uvijek smo te podržavali. Jedne sam večeri spavao u Castrangeji i osjećao sam se loše. Bio sam obliiven hladnim znojem. Misleći da je kraj, molila sam se, plakala i izašla

u mrak popiškiti koju kap. A oni: "Ako opet ustaneš udariti u te!". Možda me zaštitila Madonna del Tindari. Vratio sam se u krevet od slame i zaspao. Sutradan me u laboratoriju u Novari signorina Assunta vidjela blje eg nego ina e. Kad joj je konobarica kao i svako jutro donijela kavu i mlijeko s prepe enim kriškama, ponudila je i mene.

Osmo poglavlje - Let lastavica

Provode i dosta vremena u Novari, inilo mi se da se život promijenio: možda zato što sam otišao u posjet djedu Turiju i rado sam s njim neprestano avrljao cijela popodneva. Ispriao mi je mnoge priče iz svog života i koliko je teško nekada bio njegov život. Nadalje, žive i u Novari imao sam priliku svjedočiti važnim događajima koji su se odvijali u gradu. Iznad svega veliki vjerski obredi, procesije, krštenja, krizme, ali više od svega drugoga svadbeni obredi, dirnuli su me. Tada su se vjenčanja slavila navečer, gotovo uvijek sam išla razgledati s prijateljima u crkvu San Nicola.

Jedne sam večeri vidjela mladu u bijeloj haljini kako izlazi u pratnji oca. Bijela kao snijeg, izgledala je kao lutka, bila je tako lijepa! Carmelina se udala za Filippa. Sasvim sam se identificirao i maštao: "tko zna, mogao bih jednog dana i ja doći na red...".

Tih sam dana imao čudne osjećaje, bilo je nešto novo i čudno u zraku, imao sam predosjećaje. Bio sam nemiran i osjećao sam da

se dogodi izvanredan događaj. I doista se na događaj nije dugo čekalo. Oko podne obično je dolazio poštar. Jednog dana u mjesecu lipnju čujem njegov drevni glas: "Campo, ima pošte". Uzeo sam pismo, došlo je od ... Domodossola! Majka je pisala sestri.

Naglo sam je otvorio dok je skoro nisam otkinuo i pročitao, bila je vijest koju sam čekao cijeli život: oko 12. rujna moja majka doći će i na Siciliju po mene i odvesti me na sjever! Tada sam već bila mlada dama, čekala me budućnost i morala sam pronaći i posao. Znam i kakvu bi reakciju imala moja teta, iz opreza sam sakrio pismo na dno staklenke u kojoj je bilo malo smeća: da ga je zica pročitala, jadni ja... Ponekad je ujak Micherillo dolazio u trgovinu kad bi nije radio u zaseocima u Novari. Ponekad bi došao sa zicom i usplahiren rekao: "Mama ti je odavno pisala, mora da joj se nešto dogodilo...". Ja sam se pak bojao da će stići još jedno pismo s nekim natuknicama. Jednog dana je, naime, stigao jedan, ali srećom bez ikakve aluzije na putovanje na Siciliju. Ljeto mi je lagano izmicalo, jedva sam čekala da završi to grozno čekanje. Posao mi je pomogao da prestanem razmišljati i proći vrijeme koje me dijelilo od maminog dolaska. Za Veliku Gospu 15. kolovoza svi su htjeli pokazati svoju eleganciju, au laboratoriju je uvijek bilo puno posla, više nego inače: mnoge su dame htjele pokazati svoju novu haljinu. 13. kolovoza bio je posvećen radnicama koje su mogle same sebi sašiti odjeću.

Zamolio sam zicu da kupi te stvari kako bih bio ravnopravan s prijateljima. Složila se i ja sam odabrao jeftinu bež tkaninu s plavim uzorcima cvorova. Mlada gospođa u radionici skrojila mi je i angažirala jednu stariju radnicu da mi je pomogne sašiti. Na dan zabave imala sam novu haljinu kao i svi ostali.

Bilo je i nekih poznanika koji su došli iz Fantine. Jedna od njih je vidjela moju poznatu usku suknju. Donio je komad tkanine i pitao

zizi: "Tvoja ne akinja mi mora napraviti haljinu, tako je dobra!". Uzeo sam joj mjere. Imao sam na umu model koji je Signorina Assunta napravila za klijenta. Tražio sam malo vremena da ga izrežem i isprobam. "Dobro, tkanina je malo teška, prikladna za jesen. Do i u oko 20. rujna."

U me uvremenu Carmelina, djevojka iz radionice, pozvala je sve svoje prijatelje na svoje vjenanje, koje je slavilo jedne rujanske večeri u crkvi Matrice. Uz zizijevo dopuštenje, otišao sam na ceremoniju. Među gostima je bila i gospođa iz Domodossola koja je najavila skori odlazak: "Concettina, tvoji dani su odbrojani u Novari. Tvoja mama će uskoro doći po tebe".

Nakon bogate okrjepa sretan sam se vratio kući. Dani su prolazili i stigao je blagdan Tindari 8. rujna, te godine vrlo duga ruta koja je vijugala uz fiumaru nije se činila nimalo teškom i beskonačnom kao prvi put, osjećala sam se kao da letim. U Castrangeji sam obavijestio Zizija da ću ostati nekoliko dana s izmišljenom isprikom da će laboratorij ostati zatvoren do 12. Tog jutra srce mi je lupalo. Ubrali smo smokve za odnijeti susjedu i krenuli prema Novari. Na pola puta sam iz daljine ugledao majku kako silazi stazom za mazge. Potrčao sam do nje i zagrlio je svom snagom koju sam imao u malim rukama. Zizi je počeo vikati: "Zašto si iznenada došao? Misliš li da možeš povesti Concettinu sa sobom?" "Da - odgovori majka - krećemo za tri dana". - Ne možeš, mora pripremiti haljinu za gospođu iz Fantine. Bio je to još jedan izgovor da me sputavaju. Stalno je vrištao. Ja sam ravnodušno dodirivao nebo prstom. Jedino bi mi bilo žao što više ne bih mogao posjetiti djeda Turiju.

Navečer 14. smo večerali. Zizi je samo otvorio usta da uvrijedi moju mamu: "Kako hrabro mi je oduzimaš, nemaš srca, tjeraš me da previše patim, više te ne smatram sestrom." Michelilla sam prvi put vidio sa suzama. Pod njegovom grubom i tvrdom ljuskom

poput drveta o čito je ostalo zato čeno nekoliko kapi čovje anstva. Ja sam, pak, postao hladan kao mramor i nije me nimalo ganulo.

No ima nisam spavala, tisu e misli kaoti no su se naganjale u mom umu i jedva sam ekala jutro da odem. Majka je naru ila taksi od gospodina po nadimku "cauzi i wolf" (vu je hla e). U zoru smo se digli, final touch na kartonskom koferu i pozdrav stri evima. Teta je po odlasku izašla iz svoje sobe u suzama, raspuštene kose i bacila se mojoj majci pred noge mole i: "Sad u se ja ubiti, a ti eš imati smrt na savjesti do kraja života! Molim te, Tebe pitam na koljenima - rekla je - Ja sam jedna žena, sama i tretirana kao zvijer od strane lažnog muža, nitko me ne voli. Sestro moja, molim te da mi je ne oduzimaš, smiluj se, nemaš me pravo ostaviti samu, odrasla je s nama kao cvijet i sada nema zahvalnosti!"

Raš upane kose i lica natopljenog blatom, udarao je o zemlju proklinju i cijeli svemir. Moja je majka shvatila da je njezina sestra postala opasna i da je poludjela, poludjela. Me utim, nije se pomaknula, nije se dala sažaliti, bila je gluha za svoja buncanja, gledala je u daljinu i ekala kraj svoje drame. Kad je moja teta shvatila da je moja majka nepokolebljiva, pojurila je u svoju sobu uskrativši nam posljednji pozdrav. Odjednom smo otišli, vratila se psuju i na ulicu, dok smo se udaljavali vidjeli smo je kako se smanjuje dok nije postala mala crna lopta koja se stopila s kamenjem. Možda sam bio okrutan prema njoj, kako to samo djeca znaju biti, ali sje am se da dok sam se udaljavao od njezine ku e zaštiti en maj inom rukom, kad sam vidio da mi se spremala nestati iz vida, iznenada je sva moja ogor enost pretvorila u ljubav i osjetio sam suosje anje prema njoj (kasnije sam saznao da me Zizi oplakivao na ulicama nekoliko mjeseci kao da sam mrtav).

Na Piazza Bertolami otvorila su se vrata taksija. S prozora sam

pozdravljao sve koje sam vidio do kraja zemlje. Tijekom putovanja, sa bolom u srcu, promatrala sam krajolik i grad koji mi se polako udaljavao od pogleda, dugo smo šutjeli dok nisam ugledala more. Do sada sam bio daleko od Novare, definitivno! U glavi su mi se tukle suprotne misli i nisam ih mogao kontrolirati, a onda sam se probudio kad me majka pomazila i upozorila da smo stigli. Tada sam silno volio tu zemlju koju sam tako dugo mrzio zbog tog tužnog života koji sam vodio. Na stanici Vigliatore nastala je velika pomutnja, mnogi poput nas su sa svojim kartonskim koferima i drugim torbama odlazili na sjever.

S mora je puhao tanak vjetar i osjetila sam slanost koja mi je dala okus na usnama. Dobar osje aj koji sam osjetio prvi put. Vlak smo ekali pola sata. Za mene je to bio novi zrak. Ljudi su pjevali popularnu pjesmu "Profesore, reci što je bilo prije, kokoš ili jaje". Svi su se vra ali s odmora na kontinentu. Kad sam stigao u Messinu, sa u enjem sam vidio kako ko ije ulaze u trajekt. Bila je sredina rujna i tisu e lasta kružile su tim plavim nebom iznad tjesnaca. Svojim su bijegom vezli moj san: da se kona no vratim živjeti sa svojom obitelji. Pokušao sam vidjeti Boga u središtu te svijetle pozadine i, ako ga i nisam vidio, zahvaljivao sam mu iz dna duše. Nakon nebrojenih sati sišli smo u Rimu kako bismo se nakon više sati ekanja vratili vlakom u Milano, gdje je bila još jedna promjena vlaka za Domodossolu. Bio je to san. U tom je vlaku moja majka pozdravila nekoliko ljudi koje je poznavala. Svi su pitali odakle je i koja je djevojka s njom. Nisu znali da ima još jednu k er.

Promatrao sam krajolike: u udu sam vidio jezero Maggiore i otoke, zatim planine. Pitao sam koliko prije dolaska, znaju i da se grad nalazi u dolini okruženoj planinama. U Domodossolu smo stigli u kasnim jutarnjim satima. Nebo je bilo sivo, ulice kao da su tako er bile obojene u tamu, ljudi su hodali odlu nim korakom

gledaju i u zemlju, čak im je i odjeća bila tamna. Tata nas je čekao na kolodvoru s mojim malim bratom kojeg sam vidjela na Siciliji prije dvije godine. Poljupci i zagrljaji. Na povratku kući pokušao sam otkriti to mjesto koje će uskoro postati moj grad. Brojao sam prozore na kućama, ali bilo ih je toliko da sam izgubio pojam o svojim praroditeljima. Bilo je previše prozora i previše kuća jedna na drugoj. Bili su tako visoki da su mi se oči izgubile u nebu.

Vrtjelo mi se u glavi. Tisuće pitanja navrlo mi je u glavu, nestrpljivo su dolazila i odlazila. Tijekom putovanja nisam mogao izgovoriti ni jednu jedinu riječ. Onda me kod kuće dočekalo novo iznenađenje kada sam ugledao svoje sestre kojih sam se sjećao samo po fotografijama. Drugo iznenađenje bila je kuhinja sa sudoperom, slavinom i plinskim štednjakom (u Novari u kući nije bilo vode i kuhalo se na drva). Navečer nam je u posjet došla comare Grazia sa svojom kćerkom Caterinom. Čak su me i susjedi htjeli upoznati. Sljedećeg večeri tata me odveo u kino. Jedna od najboljih večeri u mom životu koje ću pamtiti zauvijek, do zadnjeg dana. Napokon sam bila sa svojim tatom, prije sam ga voljela kao što se voli odsutnog oca, sada sam mu se divila i konačno sam se prvi put osjećala zaštićeno kao da sam njegova princeza. Ukratko, činilo mi se da hodam iznad oblaka, sletio sam u drugu točku svemira.

Deveto poglavlje - Vrata raja

Prije odlaska sa Sicilije majka mi je uspjela na i posao kod krznara i nakon dva dana me otpratila na posao. Otišli smo od kuće rano ujutro: bio sam jako uzbuđen zbog ove vijesti.

Na ulazu me dočekala gđica Tilde koja mi je uputila veliki osmijeh i primila me za ruku, ugodna i draga žena. Tilde mi je rekla na milanskom "Zdravo bela tusa (djevojko), do i da te upoznam s curama koje rade sa mnom: Nella i Teresina. One imaju puno iskustva, naučit će te raditi. Ako ih ima problema - dodala je - ne sramite se pitati". Tako sam se u tren oka vratio na svoj novi posao.

Već sam se osjećala odraslom, a kao znak ove promjene u životu belotuše prvi put je došla menstruacija. Nije znala mnogo o toj temi, ali je iz priča koje je čula od svojih starijih prijatelja u Novari shvatila da je to na kraju da se pretvori u mladu damu. Shvatila je da joj taj znak nije potreban da bi bila žena: ona je već bila za sve što je naučila, poznala i voljela. Više nije bila gusjenica i pretrpjela je metamorfozu u leptira. Došao je izdaleka

i za nekoliko minuta prešao iz jednog svijeta u drugi. Našla se sama i bila je jako ponosna na to.

U me uvremenu sam se počela navikavati na novi posao. Tada su krznjeni ovratnici korišteni za primjenu na kapute. Kože su se navlažile spužvom i na kraju povlačene i sa svih strana pribijale na drvenu dasku. Podsjetilo me to kada sam u laboratoriju na Siciliji zgnječio vodove da ih stavim na dno odjeće. Čak je i ovdje bilo nekoliko čekiča na prstima. Ako je bilo malo sunca, ostavljale su se sušiti u vrtu na cesti, pa sam morao paziti na dragocjenu kožu perzijske janjetine, lisice, nerca i štakorskog mošusa. Dok sam ih čuvao volio sam gledati automobile i ljude koji prolaze. Čak sam udisala ispušne plinove automobila i pokušavala se prožeti tim mirisom grada, tako novim i opojnim za djevojčicu koja je odrasla na istom zraku. Grad mi je prolazio ispred pogleda, čak sam izgubio i pojam o vremenu. Otac mi je objasnio da je ondje dan podijeljen na sate, dok sam ja, dok sam živio u Castrangeji, znao samo izlazak i zalazak sunca. Ponekad bi mi, dok sam čuvao kožu, došla starija gospođa s gornjeg kata i pravila mi društvo. Govorio je na strogom pijemontskom i nisam ništa razumio: "Che bela fiola, da ndua ti vegnat (odakle si)? Cuma ti se ciamat (kako se zoveš)?" linjam se. "Ti mi capisat mia (zar ne razumiješ)?" Kad su se kože osušile, signorina Tilde krojila je oblik ovratnika za krojačice koje su ih naručivale.

Malo po malo naučila sam stavljati nadjev od friselline, okolo passafino pa podstavu. Zahvaljujući svojim sposobnostima, počeo sam dobivati svoj tjedni džeparac i uskoro sam bio u tijeku s markama mirovine. Osjećala sam se veoma. U laboratoriju je bio radio: uživao sam slušajući i pjesme. U to vrijeme hladnjaci nisu bili rašireni, ali je mlada dama imala ledenicu koju je punila kockama leda koje joj je dopremao gospodin koji je s kolicima prolazio ulicama grada. Za mene je

ispijanje takve slatke vode bila novost. Kuća u je grijala jeftina peć na drva. Nije imao telefon, ali kad je trebao nazvati klijente, slao me svojoj teti, koja je imala građevinsku tvrtku s nekoliko radnika. Međutim u takvima sam, slučajno, prvi put vidio... Ali ovo je već druga priča koju ću vam, ako budem imao vremena i želje, kasnije ispričati.

Kod kuće sam dobro jeo, navečer smo izašli u obilazak centra grada s kamenim krovovima i trgovinama s prekrasnim izlozima. Subotom sam s mamom išla na tržnicu koja zauzima dobar dio centra, kad sam oko podneva odlazila s posla. Kupili smo tkaninu da mi napravimo kaput. Bio je na kvadrat. Sve ano sam ga otvorio dotjeravajući se na polno kišna Božića. Ukratko, sretan život.

Došao je karneval. Prisustvovali smo s obitelji bliskom zabavi u kazalištu Galletti. Bio je san vidjeti balove pod maskama usred igre fosforescentnih svjetala.

Sljedeće subote kad sam ustao, nešto nije bilo u redu. Plakala sam jer mi mama nije dala San Pellegrino magneziju. Iz Martignya je stigao njegov rođak. Ručao je s nama. Popodne sam se osjećao tužno, činilo se da je mojoj sreći kraj. Tata je otpratio brata na vlak, a onda smo većerali.

Te večeri nismo izašli u šetnju. Tata je rekao mami: "Idem posjetiti prijatelje u baru." Oko 22 sata vratio se kući i ja u i i zadihan blijeda lica, skamenjen od jake boli u prsima. "Tereza, pripremi mi čaj od kamilice". Dok je tata dahtao na krevetu, otrčala sam s tetom 50 metara dalje pozvati liječnika. Odmah je došao, ali moj otac je u me uvremenu prestao živjeti. Kasnije smo saznali da je pukla aorta. Ionako se ne bi imalo što raditi, tata je prošao kroz vrata raja i odletio u nebo. Bio je 17. veljače 1951. Cijelu sam noć gledao u bespomoćno otečeno tijelo. Vrtjelo mi se u glavi, mješavina migrene i vrtoglavice koja me zamalo

odvela iz te sobe u kojoj su svi predmeti postali mrski jer su svjedo ili nepravednoj smrti. Nikada nisam prestao razmišljati o svom ocu i okrutnoj sudbini koja me je čekala u Domodossoli, suze više nisu mogle izaći iz mojih očiju jer su postale suhe od plača. Taj Bog kojeg sam zamišljao na svom odlasku u blještavom svjetlu na Mesinskom tjesnacu, gdje se skrivao? Zašto nas je napustio? Zašto me je toliko zavaravao? Zašto mi je sad, kad sam pronašao oca, zauvijek uzet? Koja je bila poanta ove tragedije? Sada kada se Bog ovdje u Domodossoli pojavio drugačijim, dalekim, neuhvatljivim, pojavio se sazdan od tame, neuhvatljiv i neopipljiv, gorak, Bog kojem više nisam znao da li da mu ponovo vjerujem ili da ga ignoriram do kraja života. No ima i onih koji samo šutio, bdio napetih očiju u mraku, gotovo se nadaju i da će se s dolaskom dana sve vratiti na staro. U tim mu nim danima, sa svojom obitelji na rubu provalije, shvatila sam da raj nije mjesto za male djevojčice.

Jedne od tih noći, u ranim jutarnjim satima srušio sam se i nakon mučnog sna utonuo u slatki san: našao sam se na jezeru, tada mi se ukazao otac s očima i licem uronjenim u nebesku svjetlost. Sada njezino lice više nije patilo i ponovno je bilo lijepo. Nježno mi se nasmiješio, uzeo me za ruku, zagrlio i poljubio me na čelo. "Dijete moje - rekao je - ono što ti sada želim reći je moja ljubavi, sve dobro što ti želim. Okolnosti su pogodovale tome da se ne poznamo. Stvarno mi je žao što te nisam vidio kako odrastaš..." .

Ponekad razmišljam o tom snu i o svom posljednjem putovanju, razmišljam o tome kada će me Gospodin pozvati, volim zamišljati da kad prije otvori vrata raja čekala me moj tata, obučen kao one noći kada me je odveo u kino: s njim imamo svašta za reći jedno drugome, moramo nastaviti taj razgovor zauvijek prekinut te hladne večeri. Mislim da bi to bio najbolji način da

zapo nem svoje najnovije putovanje.

Mama je ostala u o aju s etvero djece i bez mirovine jer je tata bio obi an postolar. Sva hladno a i sve boli ovoga svijeta sru ile su se na našu siromašnu iseljeni ku obitelj.

Daleko od naše zemlje, daleko od života, bili smo zrnca pijeska nošena pustinjskim vjetrom.

Moja je majka izgubila sebe i svu svoju dušu. Postala je prazna ljuštura. Tijelo mu je bilo zgr eno kao komad drveta, stalno je gubio na težini, a njegov izbezumljeni pogled, na blijedom i bezizražajnom licu, itave je minute bio uperen u neku daleku to ku, prema tatinom grobu. Postala je poput duha opsjednutog nemogu noš u zaborava. Mogao sam osjetiti trenutak kada e pasti i utonuti u bezna e bez izlaza. Pokušao sam je prodrmati, razgovarao sam s njom pokušavaju i je oraspoložiti. Nevjerojatno, uloge su se potpuno obrnule: k i je bila ta koja je tješila majku, pri ala joj pri e kako bi je pripremila da živi bez muža i pomogla joj da zaboravi. Ja, najstarija k i, još nisam napunila 15 godina.

Nakon ve ere vratio sam se na posao kod krznara da skupim još koju liru. Ja sam bio taj koji je pokušavao održati plamen nade živim. Ali na kraju je moja majka, ne znam kako, možda silinom o aja, izme u jednog i drugog pla a, uzela cijeli svijet na svoja ple a i polako se vratila kroja ici, šivaju i neke suknje i haljine .

Deseto poglavlje - Lijepa tusa

U svibnju iste godine moj mali brat je dobio ospice, a dobila sam ih i ja, a nisam ih dobila kao dijete. Dok sam bio u krevetu uo sam mamu kako otvara vrata. Netko je pozvonio. Zatim sam uo glas zizija i Micherilla. Bio sam zabrinut: prije me nikada nisu vodili u Domodossolu da vidim roditelje, a sada su se pojavili. Ostali su oko tjedan dana, a onda su otišli pomalo razo arani jer su se nadali da u se s njima vratiti na Siciliju. U studenom je stiglo crno obrubljeno pismo. Mama se uznemirila, otvorila ga, ruka joj je drhtala. Vidio sam je kako pla e: zizi je najavio smrt djeda Turija. Našli su ga mrtvog u okolini Bordonaro 8. studenog. Imao je 87 godina. Sljede e godine uslijedilo je još jedno još ve e razo arenje, kada je igrom slu aja istraga dovela do uzroka smrti gušenjem rup i em u grlu, prona enom prilikom ekshumacije. Zlo in je po inila žena zajedno sa svojim bratom, susjedima u zemlji, kako bi ukrali mirovinu od 11.000 lira. Kasnije su odslužili 24 godine zatvora za nju i 12 godina za konkurenciju.

Nastavio sam biti tužan. S malo novca 5 ljudi nije moglo proći. Gospođica Tilde preporučila mi je lažni otkaz kako bih se mogao prijaviti u ured za zapošljavanje. Često sam odlazio provjeriti imali li posla, ali nadanja su bila mala. U travnju 1953. saznao sam da su zaposlili neke djevojke u tvornici. Nisu imali potrebe, njihovi rođaci su već imali zanimanje. Pa sam otišao u ured protestirati: trebao sam raditi više od ostalih. U svibnju sam konačno ušao u tvornicu gdje su se proizvodile elastične trake, vezice za cipele, trake, cijevi za električne žice. Težak posao s tjednim smjenama 6-13 i 13-21. U me uvremenu sam išao i kod krznara da zaokružim plaću i malo olakšam majci.

Došao je kolovoz. Comare Grazia je za praznike morala oti na Siciliju u posjet svojoj starijoj majci. I ja sam odlučila oti sa svojom kćerkom Caterinom. Krenuli smo vlakom za Milano pa za Rim, gdje smo stigli noću. Na vlak za Siciliju morali smo čekati nekoliko sati.

Na postaji smo zatekli neke suseljtane, a među njima i patuljastog glumca iz Novare Salvatorea Furnarija i jednog vojnika čiji je ime ne sjećam se. Dok se Signora Grazia odmarala na klupi, Caterina i ja smo pozvani u šetnju. Odveli su nas na Piazzu Esedra da jedemo mottarello. Činilo se da počinje oživljavati.

Kad je već krcati vlak stigao, signora Grazia je požurila u i s dvije velike torbe. Vlak se nije potpuno zaustavio i ona je pala ravno na tra nice. Catherine, ja i cijelo mnoštvo vapili smo Vje nom Ocu dok smo je izvla ili punu modrica, ali udesno živu. Odbila je odvesti je u bolnicu. Nakon sat vremena vlak je krenuo. Prije podneva stigli smo na stanicu Terme Vigliatore gdje smo sjeli na autobus koji je vodio za Novaru Siciliju, goste zizija i Micherilla.

Do ekali su nas kao po asne goste. No , sve troje u velikom krevetu, Caterina i ja nismo spavali ni treptaja. Signora Grazia je bila puna boli. Iste no i uslijedilo je iznena enje: neki su nam mladi i otpjevali serenadu uz gitaru i violinu, no ujak Micherillo ih je iznerviran natjerao u bijeg.

Caterinina majka je ve inu vremena provodila u krevetu. Samo je dva puta u deset dana izašla u posjet ostarjeloj majci. Popodne sam otišao posjetiti školske kolege i prijatelje iz laboratorija. Jednog sam dana vidjela i kolegicu iz razreda koja me došla zagrliti. Držao je bicikl za ruku i zamolio sam ga da me provoza. U to vrijeme u Novari nikada nije vi ena djevojka na biciklu. im je Zizì saznala za to, odbrusila mi je: "Postala si sova, takve stvari nikad ne bih zamislila."

U Domodossoli, Signora Grazia se teško oporavljala. Nakon tog pada zavlada li su bolovi kod artroze. Hrabrila se samo kad je s obitelji išla na neki tulum, gdje sam i ja bila pozvana.

Vratio sam se raditi u tvornici i krznaru, ali trebala sam nova iskustva. Jednog dana dok sam bio u posjetu župi San Gervasio i Protasio, prišao mi je don Giuseppe Benetti da mi postavi nekoliko pitanja. Povjerila sam mu sve svoje jade. Ohrabrio me i rekao mi: "U nedjelju popodne do i na oratorij. Tamo ete na i predsjednicu Katoli ke akcije, gospo icu Germanu, koja e vas upoznati s djevojkama i dati vam puno dobrih savjeta". Odmah

sam se opustio: s malo sramežljivosti po eo sam sklapati prijateljstva. Bojala sam se da ne u mo i govoriti, ali sam uz Božju pomo prebrodila prve poteško e. Uživao sam itaju i novine udruge dive i se osniva ici Armidi Barelli: zahvaljuju i njoj moj se život poboljšao. Kad je smjena u tvornici to dopustila, otišao sam na jutarnju misu u 7, gdje sam upoznao don Benettija, kojeg sam smatrao svojim duhovnikom. U nedjelju sam se dobrovoljno javio da provedem sat vremena za dobrim novinarskim pultom ispred crkve. Kasnije su me pozvali da se pridružim odboru ACLI-ja. Uz sve te obveze, osje ala sam se važnom i ostvarenom.

Kolege iz tvornice su me ocijenili netrpeljivim, ali nisam se osje ao nelagodno, naprotiv, molio sam se za njih i pozvao ih da se vrate kad su prije po etka smjene vulgarno govorili u svla ionici.

Jedanaesto poglavlje - Porculansko lice

Jedne nedjelje u ljeto predsjednik Azione Cattolica Germana organizirao je izlet u planine. S ono malo novca što mi je preostalo uspio sam platiti putni trošak. Stigli smo autobusom do Goggia, zatim žičnicom do Alpe Devero i onda pješice do Crampiola. Razmišljao sam o ljepoti planina prekrivenih cvijećem: rododendroni, ljutike, divlje orhideje. Borovnice za guštanje. Kabine s kamenim krovovima i drvenim prozorima s jarko crvenim i ružičastim geranijima koji vise s prozorskih klupica. Pitao sam Germana gdje završava cesta. "Kad smo umorni, svratite na lunch paket." Oko 13 sati smo stali da se napijemo bistre vode koja se sa stijene spušta prema dolini. Nakon što smo jeli, molili se i pjevali, krenuli smo natrag. Drhtao sam od radosti: nikad nisam proveo ovako lijep dan. Kod kuće sam sve ispričala majci i vidjela njen osmijeh.

Tu i tamo sam dobio poštu od prijatelja iz Novare na Siciliji: zamolio me da mu nađem posao u Domodossoli kako bismo se mogli naći. Bila sam jako zbunjena, ali sretna što je netko zaljubljen u mene. Bio je i jedan dečko iz Domodossoli, ali mi se nije sviđao: ujutro je popio grappu i uvijek su mu obrazi bili crveni.

Jutarnje meditacije pokazale su mi put do samostana, ali su mi se u isto vrijeme svidjela djeca i ideja o osnivanju obitelji.

Povjerala sam se Božjoj volji, nedjeljno popodne provodila sam u oratoriju planiraju i s prijateljima tjedne zadaće katekizma. Neke nedjelje odlazili smo u oratorije u susjedna mjesta. Uznemirila me vožnja autobusom, ali hrabrost je pobijedila nekoliko sitnih bolova.

Dana 1. svibnja 1954. ACLI i oratorij organizirali su izlet: hodošaše u svetište Madone di Oropa ujutro i skupasnog župnika u Bielli poslijepodne. Bila sam jedna od prvih koja se prijavila sa svojom prijateljicom i njenim dečkom Pierinom. Otišla su 2 autobusa puna mladih. Među njima je bio sramežljivi plavokosi dečak kojeg sam već negdje vidio. Bio je to doista on: radnik građevinske tvrtke u kojoj sam telefonirao mušterijama krznara. Pierino mi ga je predstavio: bio mu je rođak. Danju se nije odvajao od mene pogledom. Kad sam došao kući, rekao sam mami. Sljedećeg večeri vidio sam ga ispod balkona sobe na prvom katu. "Mama, mama, dođi i vidi: eno dečaka kojeg sam upoznao u Bielli." A ona uz poluosmijeh: "Vidi se da ti se udvara." Sljedećeg večeri, izlazeći sa susjedom, našao sam ga ispred sebe. Sramežljivo je pitao može li s nama. Malo oklijevajući, prihvatio sam. Probili smo led avrijajući o ovome i onom. Nakon popodnevnih smjena u tvornici odveo bi me kući. Jedne sam ga večeri odveo gore da ga upoznam s njegovom majkom, koja ga je jako dobro primila. U slobodno vrijeme pohađao je oratorij. Tada su momci i djevojke bili odvojeni, tek na kraju susreta mogli su se sresti. Također smo prisustvovali ACLI sastancima.

Iako je moja majka došla sa Sicilije, gdje dva dečaka koja su se voljela nisu mogla izlaziti sama, vjerovala nam je i krenuli smo na spokojno putovanje. Giuseppe mi je rekao da je upoznao mog tatu: da skupi nešto novaca, budući da je 4 djece i samo tata radio, kao mali je obavljao neke poslove za financijere vojarnu nekoliko koraka od njegove kuće. Ponekad je njihove cipele nosila mom

tati na popravak. Slušao sam sa zadovoljstvom.

Rekao mi je još nešto: kad sam 16. rujna 1950. prolazio kroz Rim kako bih stigao u Domodossolu, sreli smo se virtualno. Giuse, kako ga još zovem, stigao je biciklom na Svetu godinu. Pustolovno putovanje: napustio je Domodossolu zajedno sa sve enikom iz doline koji je brzo pedalirao s planinskim izmama. Bilo ga je gotovo nemogu e pratiti. Zaustavio se tek kad je ugledao neki povrtnjak da uzme salatu. Na pola puta Giuse je ostao sam. Usput je pronašao trgovca sa starim biciklom punim starudije za prodaju. Pravili su društvo do Rima.

Došao je kolovoz. Tvornica se zatvarala zbog praznika i odlučio sam oti i vidjeti svoju sestru Rosu koja je bila u brdima na jezeru Mergozzo na oporavku. Zamolio sam asne sestre koje su vodile ku u da me zaustave na nekoliko dana. Upravo sam spomenuo ovu ideju Giuseu. U ku i su bile još djevojke na odmoru. Me u njima kozmeti arka ne akinja asne sestre. Ujutro 15, na blagdan Velike Gospe, pozvao nas je u svoju sobu nakon mise da vježbamo. Lica nam je punila raznim kremama, maskarama i ruževima: izgledale smo poput kipova od voska. Za ru kom je teta asna pozvala svoju ne akinju: nije bilo da se ona tako ponašala prema nama.

Poslijepodne, gledaju i jezero s prozora, vidio sam kako se Giuse pojavljuje. Nisam želio da me vide s tim porculanskim licem. Ugledavši me na vratima, gotovo me nije prepoznao. Ispri ala sam se objašnjavaju i da je to bio eksperiment i da su se i druge djevojke transformirale. Popodne smo šetali u vrtu ku e. Predve er mi se oprostio: "Vidimo se uskoro, u Domodossoli, ali istog i svježeg lica kao i prije".

Dvanaesto poglavlje - Ljubice

Kad su prošla dva tjedna godišnjeg odmora, nastavio sam raditi u tvornici u smjeni od 13 do 21. Dok sam uvlačio špule u vretena strojeva, pomislio sam na Giusea, ali u isto vrijeme nisam stvarno ga želim vidjeti. U 21 se oglasila sirena i srce mi je počelo lupati. Udarivši žig u aktovku, izašavši na kapiju ugledao sam u polumraku bicikl. Bio je to stvarno on: prišao mi je, stidljivo me pogledao u lice i rekao: "Sviđaš mi se tako jednostavno". Sjeo me na cijev bicikla i odvezao kući. Razmijenili smo jednostavan pozdrav za laku noć. To se događalo gotovo svaki dan. U nedjelju popodne odradili smo nekoliko vožnji biciklom po obližnjim selima. Jednog me dana odveo svojoj kući da me upozna sa svojim ocem i majkom, dvjema sestrama i bratom. Malo po malo upoznala me i sa svojim ujacima i rođacima kao prijatelja.

Kad nas je mama vidjela s balkona, natjerala nas je da se popnemo do kuće. Dok je ona voljela tog dečka, ja sam bio vrlo neodlučan. 8. prosinca, na dan Bezgrešnog začetka, na moj imendan, zazvonilo je zvono. Cvjetna arka mi je predala buket crvenih karanfila. "Mama, Giuse mi je poslala pozdrave!". Kakvo razočaranje otvoriti kartu: nije to bio on, već 14-godišnjak kojeg je

slu ajno sreo. Pisalo je "Volim te" s potpisom. Možda je mislio da sam njegovih godina.

Na Badnjak se Giuse pojavio s velikom šarenom vazom punom okolade i estitkom. Zahvalio sam mu i otišli smo zajedno na polno ku. Po povratku ku i rekao mi je: "Sutra moram s obitelji na ru ak kod rodbine. Vidimo se opet u Santo Stefanu". Ujutro 26. rekla sam majci "Ne u više izlaziti s tim de kom, vratit u mu vazu, ne želim obveze". A ona sa strogim pogledom: "Ti si lud, mogao si to napraviti da nisam ve pojela okolade".

Sljede ih dana Giuse je kao i obi no došao po mene na posao. Na dionici puta pješice ili na ba vi bicikla jedva da sam razgovarao s njim. Na Novu godinu 1955. otišao sam na misu. I on je bio tamo i kona no me odvezao ku i. Na vratima mi je rekao: "Možemo li znati što imaš na umu da me ovako patiš?", a njemu je potekla suza. Ta je kap prelila vazu i ja sam mu se nasmiješila. Poljubio me i rekao: "Popodne u te pokupiti da idemo na Ve ernju na Kalvariju. Nakon Ve ernje bit e prikazan film u klubu ACLI". Prihvatio sam i pozdravili smo se. Prijavila sam to kod ku e, a majka je sretno rekla: "Nikada više ne eš na i takvog dobrog de ka".

U 14.00 sati krenuli smo prema Kalvariji mulatrom s kapelicama Via Crucis. Jednom smo u Svetištu pjevali Ve ernju i nakon blagoslova otišli u klub. Ne sje am se naslova filma, ali bio je jako dosadan, pa sam predložio da se vratimo u grad u kino Catena, gdje smo mogli uživati u boljem filmu, koji se zove "Violette".

U travnju, putuju i dolinom Vigezzo i Centovalli malim vlakom, otišli smo s njegovim roditeljima na festival cvjetnih kola u Locarnu. Upoznali smo Giuseovog kuma, koji me predstavio kao "djevojku". Stavio je ruke u džepove i iz nov anika izvadio 10 švicarskih franaka, dao ih Giuseu i rekao "Dobro, kad se

udaješ?". Pogledali smo se, nikad o tome nismo razgovarali.

Sljede ih dana po eli smo njegovati ideju o braku. O tome smo pri ali i doma. Mama se radovala, ali u isto vrijeme bilo je malo financijskih mogućnosti. Malo po malo kupili smo nešto plahti i nešto posteljine. Nismo imali neke posebne potrebe. Krenuli smo tražiti mali i skroman stan. Našli smo ga u drevnoj četvrti Motta i stoga odredili dan vjenčanja: ponedjeljak 19. rujna. Otišla sam s majkom u trgovinu tkaninama Panzarasa kupiti ipku za vjenčanicu i odnijela je signori Tilde, krznarici, koja mi je uvijek obećavala da će je izraditi s ljubavlju.

U gradskoj vijećnici zabrane braka moja je majka morala potpisati jer sam još bio maloljetan. Čak su i Giuseovi roditelji bili sretni. U župi nam je monsinjor Pellanda rekao lijepe riječi i ohrabrenja: "Uvijek ostanite skromni s toliko vjere da se suočite s radostima i tugama koje nam život sprema. Dopustite nam da pronađete crvenog trkaca a dužela će".

Morali smo pripremiti popis rođaka i prijatelja kako bismo isporučili darove za vjenčanje kao i obično. Vrlo malo gostiju. Giuseova majka je rekla "Dva po obitelji". Ubrzo smo došli do 35 ljudi. Odabrani svjedoci: ujak Carmelo di Giuse i za mene Pierino, kreator našeg susreta. Tjedan dana prije vjenčanja muški oratorij na čelu s don Giuseppeom Briacom priredio nam je zabavu. Majstor Furiga naslikao je dekoracije na ploči i izradio pergament s popisom prijatelja. Bio je tu i stol prekriven pecivima i sokovima. U oratoriju nikada nije bila takva zabava. Kolegijalna crkva svetih Gervazija i Protazija bila je u fazi renoviranja, a ploča nikada nije bio pun ruševina i kamenja, ali neke voljne žene dale su sve od sebe da ga oistinu učine čest Giuseppea i Concette.

Dana 16. rujna stigli su Zizi i Micherillo, ganuti jer se Concettina trebala udati i on ju je morao pratiti do oltara umjesto njezina oca koji više nije bio tu.

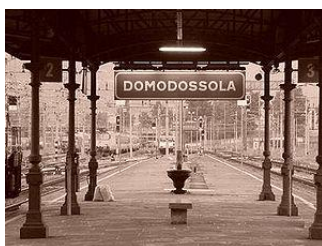
U me uvremenu su stigli neki mali darovi: lonac za kavu, mlinac za kavu, male ašice za liker, setovi tanjuri a i pribora za jelo od ro aka i prijatelja koji su primili uslugu, komplet kuhinjskog pribora od Pierina i njegovih ujaka. Ženska katoli ka akcija darovala nam je uz krevet sliku sa Svetom obitelji, asistent don Benetti prekrasnu zelenu vazu za cvije e sa srebrnim ukrasima.

No prije Badnjaka bila je duga. Pomislio sam na mamu koja je ostala s troje djece koja su još bila mala i s malo sredstava. "Malo ti je vjere, nije li te škola govorništva nau ila da u životu uvijek postoji Providnost?", rekoh sam sebi. U ponedjeljak 19. ustala sam u sedam. Signora Tilde stigla je u ipkastoj haljini. Obukla me i namjestila veo koji sam kupila u Milanu. U 9 je stigao taksu da me odveze u crkvu. Bio sam zbunjen, našao sam more ljudi koji me gledaju. Giuse me ve ekala pred oltarom s buketom naran inih cvjetova u društvu svoje sestre Rose jer bi mama Olimpia bila previše uzbu ena što se njezino prvo dijete udaje. Pridružio sam mu se u pratnji ujaka Micherilla na crvenom tepihu.

Po ela je misa. Monsinjur Pellanda tako er je bio uzbu en. Sje am se ohrabruju e homilije, blagoslova prstenja, obe anja doživotne vjernosti i, na kraju ceremonije, potpisa. Dok sam odlazio, Pierinova majka, koja mi je u tom trenutku postala i teta, stavila mi je na prsa znak žena Azione Cattolica.

Trinaesto poglavlje - Novi život

Nakon slavlja u crkvi uslijedila je okrijepa u baru Grandazzi u ulici Castellazzo. Izme u jednog i drugog poljupca imali smo aperitiv za goste s pizzama i kola ima. Pozdrav i poseban poljubac tazbini Olimpiji i Armandu koji su s mamom otišli po kovčeg, a zatim su otrčali na kolodvor da uhvate vlak za medeni mjesec u 12.15.

Mama je gorko plakala. Ušli smo u kupe. Šef kolodvora je zviždukom najavio polazak dok smo se Giuse i ja naginjali kroz prozor na posljednji pozdrav. Počela je avantura našeg života.

Jednom u Firenci hodali smo prema hotelu koji nam je pokazala signora Tilde, krznar. Na svečanom ulazu do ekala nas je glazba, a zatim nas je batler uveo u sobu na trećem katu. Za nas je sve bilo novo, čak i spavanje u bračnom krevetu.

Prvi dan smo obišli grad, drugi smo otišli na Piazzale Michelangelo gdje se možete diviti cijeloj Firenci. Snimili smo nekoliko fotografija: Giuseov fotoaparat s rolom filma mogao je snimiti osam crno-bijelih fotografija.

Treći dan polazak za Rim. Hotel je bio skromniji jer je novca odvojenog uz žrtve moralo biti dovoljno. Zaustavili smo se na nekoliko dana kako bismo posjetili četiri bazilike koje je Giuse vidio u svetoj godini i fontanu Trevi. Vratili smo se i do fontane

Esedra, one one poznate no i 1953. godine kada je Signora Grazia pala pod vlak.

Došlo je vrijeme za odlazak na Siciliju. Nakon dugog putovanja vlak je stigao u Kalabriju i kona no smo iz Ville San Giovanni mogli vidjeti Siciliju. Giuse je uživao u tim trenucima: vlak koji se ukrcava na trajekt, Bogorodica na vrhu na ulazu u luku Messina.

Na kolodvoru nas je ekao stric Carmelo, mamin brat, sa suprugom Gaetanom i k erima Rosettom i Antoniettom.

Do ekali su nas kao dva princa. Zaustavili smo se na dva dana u posjetu Messini: katedralni sat koji sam vidio kao dijete, Madonna di Montalto i drugi vrlo lijepi trgovi.

Imala je samo jedna mana u toj ku i: u vrijeme ve ere stri evi i ro aci su se dotjerali i umjesto da sjednu za stol rekli su: "Idemo prošetati uz more". Giuse i ja smo rezignirani izašli van. Oko 23 sata otišli smo doma i teta je po ela kuhati. Jedne no i stavio je puževe s ljušturama u umak, ali bitna je ljubav, a ne navike.

Tre i dan ispratili su nas na vlak s nekoliko suza. Ujak Micherillo bio je na stanici Terme Vigliatore s taksistom kako bi stigao do Novare. Zizi, zia Maricchia i zia Peppina ekale su nas u selu. Doista se inilo da stižu prin evi Domodossola.

Sljede i dan otišli smo u Badiavecchiju posjetiti našu baku po ocu Concettu i o eve ujake, sestre i bra u. Na malom trgu s bakinom trafikom okupili su se brojni mještani zaseoka koji su me poznavali odmalena i glasno dozivali ostale: Stigla je Concettina s mužem!

Poljupci, zagrljaji, rumena lica. inilo mi se kao san. Prošlo je to no pet godina otkako sam napustio zemlju.

Dva dana kasnije nas je taksist "Cauzi i Lupu" odvezao do Taormine. U podne nas je odveo u restoran, gdje smo bili posluženi u bijelim rukavicama. Giuse i ja smo se pogledali kako bismo rekli: "Ho e li nam novca biti dovoljno?". Obišavši

Taorminu i potom Castelmolu pod kišom, predve er smo se umorni ali zadovoljni vratili u Novaru.

Sutradan je ve bilo vrijeme za povratak u Domodossolu. ekale su nas obveze novog života.

etrnaesto poglavlje - Naša prva gnijezda

Iako sam već bio krenuo na put u Domodossolu '50. i '53, bilo je kao da sam otišao prvi put: krenuo sam prema novom životu za dvoje.

Nakon što smo se ukrcali u vlak na trajektu, popeli smo se na terasu da vidimo Bogorodicu luke i Sicilije kako polako odmiče.

Sa suzama smo se vratili u vagon, sjeli na drvene klupe. Tada nije bilo ležajeva.

Kad je pala noć, popeli smo drijemati spuštenih vratova. Ponekad smo ustali da pogledamo kroz prozor. Na važnim kolodvorima na ulaz bi glasno objavio ime grada. U Napulju su na pločnicima bili "guaglioni" koji su prodavali pizze. Lukavo su prvo zamolili putnike da im daju novac, a onda je vlak ponovno krenuo, a njima su ostali novac i pizza.

Polako smo se približavali Milanu. U vlaku za Domodossolu doživio sam emociju koju sam prvi put doživio prije 5 godina: jezero Maggiore, planine Ossola, kameni krovovi. Ovaj put zajedno sa svojim suprugom Giuseom. Oko podneva stigli smo na odredište.

čekali su nas mama i tata Giuse Armanda. Bila je fešta: da su mogli, zazvonili bi zvonima.

Brzi su krenuli s mamom Olimpiom, a zatim odmor u našem novom gnijezdu u četvrti Motta. Sljedeći dan sam nastavio s radom u tvornici, a Giuse se vratio na gradilište.

Mislio sam na mamu zbog nedostatka potpore, ali moj me duhovnik don Benetti potaknuo na molitvu, uvjeravajući me da je mnogi ljudi vole. Ponekad smo Giuse i ja otišli na ručak u njezinu kuhinju i ona je uživala u tome. U međuvremenu je jedna od mojih sestara našla posao dajući novu potporu obitelji.

Nedugo zatim javili smo mami, mami Olimpiji i tati Armandu da

e u srpnju postati baka i djed.

Poela sam osjetiti trudni ke tegobe, ali me je nazvala dužnost na poslu. Tada radnici nisu bili zaštićeni kao sada. Giuse je uspio pronaći i bolji posao nego na gradilištu na otvorenom: mala tvornica drvenih predmeta poput tepihova za bašve, alata za razmotavanje vunjenih pramenova, pa čak i "paungi" (drvene predje). U petom mjesecu krenuli smo u obilazak trgovina u potrazi za kolicima za buduće novorođenče. Širina je uvijek bila bašva od ulaznih vrata i morali smo se odlučiti preseliti.

Tada još nije bilo agencija, išli smo pitati tu i tamo. Providnost nam je dala pronaći stan na drugom katu kuće u ulici Scapaccino, odmah do krznarske radionice.

U kratkom roku organizirali smo selidbu. Nismo više bili u centru grada, ali ni daleko, bliže mom radnom mjestu.

Mjesečna najamnina iznosila je 8000 lira, mnogo za naše skromne plaće, ali stan je bio gostoljubiv i svijetao. U dvorištu bismo mogli imati i par četvornih metara zemlje gdje bi uzgajali aromatične bilje i cvijeće, moju strast.

Dobili smo ključeve, oistili smo sobe i opremili prozore prekrasnim zavjesama s volanima i ipkastim zavjesama u kuhinji. Nakon preseljenja život se normalno nastavio. Trbuš mi je sve više dolazio do izražaja. Jednog dana kolegica me pitala kada ću kući na porodiljni i savjetovala mi da odem ginekologu. Pa sam dogovorio termin privatno. Doktorica me skoro prekorila što sam predugo čekala: "Ne možeš raditi nakon šestog mjeseca, a već si u sedmom: riskirala si". Sutradan sam predao dokument u ured i službenica je također rekla da sam naivan.

U međuvremenu sam pripremala lajtu pletu i džempere, košulje, cipele i pelene od starih plahti koje mi je mama poklonila.

Otišle smo kupiti i kolica koja sam pripremila plahtama koje sam

izvezla neutralnim bojama, ne znaju i jesu li dječak ili djevojčica. Napokon, 2. srpnja navečer, vodenjak je pukao i sa vešpakiranim kovčegom krenuli smo pješice u bolnicu. Ginekolog koji me je pregledao rekao je Giuseu da može i i kući. Porod je tek počeo i trajao je oko 20 sati. Sutradan se vratila u rodilište dok sam ja još čekala u račionici.

U jednom trenutku rodio se dječak, a medicinska sestra je to otišla reći i bebinom ocu, kojemu je od ganu a umalo pozlilo. Nakon sat vremena mogao je zagrliti naše prvo dijete, nazvano Armando po djedu. Nakon nekoliko sati obaviješteni su i baka i djed, strijevi i rođaci. Izgledalo je kao da je to prva beba na cijelom svijetu.

Petnaesto poglavlje - Zahvaljujemo Bogu...

Nekoliko sati nakon poroda sestre u rodilištu donijele su to stvorenje od krvi i mesa u moj krevet. Pri vrstili su mi ga na grudi. Osim krpene lutke koju je Zizi napravio za mene dok sam bio dijete.

Boravak u bolnici tada je trajao tjedan dana. Prije povratka ku i odlazilo se u bolni ku crkvu na "o iš enje", sve enikov blagoslov.

Na odjelu je sve bilo spremno za odlazak ku i, ali meni se po elo vrtjeti u glavi. Primalja mi je izmjerila temperaturu: 39. Moja lutka i ja morali smo stati još dva dana. Kona no smo u etvrtak 12. skoro zacijeljeni otišli ku i. U nedjelju 15. Armando je u novim dje jim kolicima odveden na krsni zdenac sa svojim ocem Giuseppeom, kumom prijateljicom Mariucciom i kumom Basiliom, prijateljem oratorija. Nisam imao radost prisustvovati doga aju jer su mi stariji praznovjerno savjetovali da ostanem kod ku e. Zadovoljio sam se pripremanjem malog osvježenja.

Život u troje bio je druga iji, ali išlo mi je prili no dobro. Imala sam puno mlijeka, beba je rasla i svaki tjedan sam ga vodila u dje ji centar na pregled.

Na kraju dva mjeseca, nažalost, nastavio sam raditi u tvornici. Tada još nije bilo dje jih vrti a. Bake su se dogovorile da e se svaka o njemu brinuti tjedan dana.

Kad sam radila smjenu od šest sati prije odlaska na posao, Giuse ga je zamotao i odnio na odredište. Nesvjesno je to dijete patilo i ja sam plakala s njim.

Nažalost, nisam mogao dati otkaz na poslu. Polako, s vjerom, nastavili smo trosmjerno putovanje: prvi obroci, prvi koraci bili su prekrasne stvari. Prvog dana vrti a Giuse je kona no pronašao bolje pla eni posao. Nekoliko godina bio je domar u osnovnoj školi, a onda su ga pozvali u Gradsku vije nicu za namiriteljskog

glasnika.

Tako se stvorio prozor da napustim posao u tvornici i posvetim se djetetu ekaju i da mu podarim mla eg brata. 17. kolovoza 1962. razveselilo nas je ro enje drugog djeteta. Luciano je bio svijetle puti i plave kose, suprotno od Armanda. Bajka. U nedjelju 26. kršten je sa svojim ocem Giuseom, svojom sestri nom Mariucciom i kumovim Giuseovim bratom Antoniom. Opet sam morao ostati kod ku e. Nakon porodiljnog dopusta napustila sam posao kako bih se posvetila dvoje prekrasne djece.

1. listopada 1962. Armando s plavom prega om i torbom na ramenu krenuo je u prvi razred. Povjerali smo to uz nekoliko suza u iteljici Leopardi.

U istom razdoblju gradona elnik Domodossolo pozvao je Giusea predlažu i mu smještaj na drugom katu gradske vije nice, koji je ostao upražnjen kada je op inski glasnik otišao u mirovinu. U nekoliko dana organizirali smo selidbu. U centru smo imali sav komfor. Nave er, zatvorena velika vrata, bili smo vladari grada. Demonstracije smo komotno mogli gledati s balkona ureda gradona elnika. S naših prozora vidio se dio tržnice sa višestoljetnom tradicijom.

U me uvremenu je Luciano napravio prve korake: postao je maskota gradskih zaposlenika.

Kako bih dopunio Giuseovu pla u, htio sam izmisliti posao. Po ela sam ure ivati prozore, krevete i jastuke za prijatelje. Pro ulo se i tako sam postala "dama iz šatora". Giuse je u slobodno vrijeme nau io pripremati montažu karniša i hvala Bogu mogli smo uživati u ugodnijem životu.

Dana 1. listopada 1968. Luciano je tako er krenuo u školu kod u iteljice Luise Cerri.

Vrijeme je brzo prolazilo. Ljeti smo išli na odmor po Italiji sa šatorom za kampiranje. Ponekad ak do Sicilije do mog rodnog

grada.

U srpnju 1973. kampirali smo u Val d'Aosti i poela sam imati prve simptome trudnoće. Dana 16. veljače 1974, mlađa sestra Daniela stigla je za Armanda koji je imao skoro osamnaest godina i Luciana koji je imao dvanaest godina. Bilo je vrijeme karnevala i ljudi koji su gledali ružičastu vrpču na vratima Gradske vijećnice mislili su da je šala. Župnik nam je savjetovao da slavimo krštenje na uskršnu noć, kuma naša prijateljica Gianna, a kum ste eni stric Benito.

Zaboravite na praznovjerja, ovaj put sam i ja sudjelovao u događaju u noć i 13. travnja. Sutradan je u oratoriju bilo stotinjak gostiju na okrjepi.

Daniela je tako već odrasla i sada smo stari. Naše troje djece podarilo nam je 7 unučadi: Stefano, Virginia, Greta, Lorenzo, Rebecca, Letizia i Matteo.

Priča završava. 19. rujna 2015. Giuseppe i ja proslavili smo 60 godina zajedničkog života.

Zahvaljujemo Bogu, Gospi i svima koji su nas voljeli.

Mazza Concetta Maglio, ro ena u Novara di Sicilia 18. travnja 1936.

Indeks

1. O inska ku a	7
2. Izvan ovoga svijeta	14
3. Igrajte se u pijesku	24
4. Ulje, pau ina i zlo oko	33
5. Sove	39
6. Vossia oprosti mi (Starlight)	44
7. Emily	51
8. Let lastavica	56
9. Vrata u nebo	62
10. Lijepa tusa	67
11. Porculansko lice	71
12. Ljubi ice	74
13. Novi život	79
14. Naša prva gnijezda	82
15. Hvala Bogu...	85

